

ÇOCUKLARIN İNTERNET'E ERİŞİMLERİ VE KULLANIM BECERİLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ¹

Mehtap UYAR²

Tuğba ASRAK HASDEMİR³

ÖZ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimler, birçok alanda yeni olanakları ve kullanım biçimlerini de karşımıza çıkarmaktadır. Ancak söz konusu gelişmelerle birlikte gündeme gelen sorunlar ve sınırlılıklar da vardır. “Sayısal uçurum” başlığı altında tartışılan sorunlar bunların başlıcalarındandır. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda; ebeveyn eğitim düzeylerindeki farklılıklar, çocukların cinsiyet farklılıkları ve çocuğun içinde bulunduğu ortamdaki sosyoekonomik düzey de çocukların teknolojiye erişim düzeylerini etkilemektedir. Medya ve diğer bilgi sağlayıcılarında bilgi ve medya içeriğinin üretilmesi ve değerlendirilmesinde gereksinim duyulacak bilgi ve becerilerin kazanılması bakımından medya okuryazarlığı eğitiminin önemi burada bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bu makalede, farklı sosyoekonomik koşullara ve olanaklara sahip olan çocukların İnternet’e erişim olanakları ve biçimleri ile İnternet’i kullanım bilgi ve becerilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda, Ankara’nın merkez ilçelerinde 7. sınıfta medya okuryazarlığı dersini almış olan, ortaokul 8. sınıfa devam eden 1453 öğrenci ile yüz-yüze anket uygulaması yapılmıştır. Bu uygulama kapsamındaki soruların ana başlıkları şöyle belirtilebilir: Sosyoekonomik düzey farklılıkları, ebeveynlerin eğitim durumu ile çocukların İnternet’e erişim olanakları ve dijital bilgi ve beceri düzeyleri arasındaki ilişki, çocukların cinsiyetlerindeki farklılığı gibi değişkenlerin, İnternet erişimi ve İnternet kullanım becerilerini etkileme düzeyleri ve biçimleri ile çocukların İnternet becerileri edinmesinde ve bu becerileri geliştirmesinde aile ve okul mecralarının rolü.

Anahtar Kelimeler: Sayısal Uçurum, Medya Okuryazarlığı, Yeni Medya, Sosyoekonomik Düzey, İnternet ve İletişim Teknolojileri.

¹ Bu çalışma, 2020 yılında Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı’nda kabul edilen “Sayısal Uçurum ve Medya Okuryazarlığı Bağlamında Çocukların İnternet Kullanımları: Ankara Örneği” başlıklı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu makale, Ufuk Üniversitesi tarafından 8-14 Şubat 2021 tarihleri arasında Ankara’da düzenlenen “Birinci Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi”nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İletişim Fakültesi, e-posta: mehtap.gunes@ohu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7613-883X

³ Prof. Dr., AHBV Üniversitesi, İletişim Fakültesi, e-posta: tubahasdemir@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4295-8496

CHILDREN'S INTERNET ACCESS AND USAGE SKILLS: THE CASE OF ANKARA

ABSTRACT

Changes in information and communication technologies also present new opportunities and forms of use in many areas. However, there are also problems and limitations that have come up with these developments. The problems discussed under the heading "digital divide" are among the main problems. Especially when it comes to children; differences in parents' educational levels, gender differences in children, and the socioeconomic level in the environment in which the child is located also affect children's access to technology. The importance of media literacy education in terms of acquiring the knowledge and skills that will be needed in the production and evaluation of information and media content in the media and other information providers is once again revealed here.

This article aims to examine the opportunities and forms of access to the Internet and the knowledge and skills of using the Internet for children with different socioeconomic conditions and opportunities. In line with this main purpose, face-to-face questionnaires were conducted with 1453 students who took the media literacy course in 7th grade in the central districts of Ankara and attended the 8th grade in secondary school. The main topics of the questions in this application can be specified as follows: Differences in socioeconomic levels, the relationship between the educational status of parents and children's access to the Internet and their digital knowledge and skill levels, the levels and ways of influencing the Internet access and Internet use skills of children, such as the difference in children's gender the role of school media.

Keywords: Digital Divide, Media Literacy, Digital Media, Socioeconomic Level, Internet and Communication Technologies.

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin getirdiği yeniliklerle birlikte iletişim teknolojileri de hızlı bir gelişim göstermiştir. İletişim teknolojilerinin ilerlemesi ve yaygınlaşması birçok olanak sunmanın yanı sıra, sebep oldukları sorunlar açısından da tartışma yaratmaktadır. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarında genel olarak bir artış söz konusu olsa da, farklı sosyoekonomik düzeye sahip bölgeler arasında gözlemlenen sayısal uçurum sürmektedir. Bu bağlamda, çocukları bağdaşık bir topluluk olarak düşünmek doğru olmayacağından, farklı sosyoekonomik düzeye sahip bölgelerde yaşayan çocukların İnternet'e erişme oranları aynı olamayacağı gibi, İnternet'te karşılaştıkları risklere karşı farkındalık düzeyleri de eşit olmayacaktır. Çocukların İnternet'e ya da diğer bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimleri ve/veya kullanımlarında ortaya çıkan eşitsizlikler bilişim alanında "sayısal uçurum, sayısal eşitsizlik, sayısal bölünme" gibi kavramların oluşmasına neden olmuştur.

Sayısal uçurum kavramı, hem bilgi ve iletişim teknolojilerine erişme fırsatları hem de İnternet'i çok çeşitli faaliyetler için kullanmaları açısından farklı sosyoekonomik düzeylerdeki bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi alanlar arasındaki uçurumu ifade etmektedir. Sayısal uçurum, ülkeler arasındaki ve içindeki çeşitli farklılıkları yansıtmaktadır. Sayısal uçurum kavramı, son zamanlarda birçok soruyu da gündeme getirmektedir (OECD, 2001): Nerede ve neden oluyor? Nasıl mümkün olabilir? İlgili parametreler nelerdir? Kapsamı nedir? Nerede en kritik şekilde görülmektedir? Etkileri kısa vadeli mi yoksa uzun vadeli midir? Bunu hafifletmek için ne yapılması gerekiyor? Bu soruların tümünün cevaplarını verebilmek mümkün değildir. Ancak ekonomilerin ve toplumların dijital dönüşümünün, önemli bir eğitim zorunluluğunu da beraberinde getirdiği ortadadır. Yetişkinlerin yalnızca %31'i dijital bir dünyada başarılı olmak için yeterli problem çözme becerisine sahiptir ve yüksek vasıflılar dijital fırsatlardan daha fazla yararlanma eğilimindedir (OECD, 2019).

İnternet erişimi gelir, eğitim, cinsiyet ve yaş gibi çeşitli sosyoekonomik boyutlarla güçlü bir şekilde ilişkilidir. İnternet'in yaygınlaşması ile birlikte, artan sayıda kamu ve özel hizmet çevrimiçi çözümler sunabilmek için yeniden tasarlanmakta ve özel uygulamaları da ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik, politik, kültürel ve özel hayata ilişkin bu çevrimiçi hizmet artışının birleşimi ve kullanımlarının eşitsizliği, bireyler, sosyal gruplar ve uluslar düzeyinde eşitsizliklere yol açmaktadır (Friemel, 2016, s. 314).

Bu bilgiler doğrultusunda, Bilgi ve İletişim Teknolojileri gerek iş hayatında gerek ise özel hayatta oldukça fazla gelişim ve değişikliğin sebebi olabileceği için ve modern hayatta ayakta durabilmek için olmazsa olmaz bir unsurdur. Çünkü modern hayat günümüzde pasif bireylerin yerine aktif yani üreten bireyleri desteklemektedir. Yeni medya sayesinde de bireylerin pasif ve izleyici konumundan aktif ve üreten bir kullanıcıya dönüştükleri ve pasif medya izleyicisini dışlayan "katılımcı kültür" toplumunun taslağını Jenkins çizmektedir. Yeni medya özellikle de çocukların, yaratıcılıklarını geliştirdikleri ve ürettikleri içerikleri başkalarıyla paylaşma olanağı buldukları bir ortam olduğu için, çocukların kendilerini daha önemli hissetmelerine ve kendilerine daha çok güvenmelerine yardımcı olmaktadır. Yeni medyanın sunduğu olanaklardan yararlanma bakımından hem bireylerin hem de devletlerin birbirleriyle eşit durumda oldukları söylenemez. Bu araçlara erişme ve onları kullanma becerileri konusunda oluşan eşitsizlik durumunda sayısal uçurum sorunu ortaya çıkmaktadır.

Bu makalede, Ankara'da eşit koşullarda yetişmeyen ve eşit olanaklara sahip olmayan çocukların; İnternet'e erişim biçimleri ve olanakları ile İnternet kullanım bilgi ve becerileri

konusundaki benzer ve farklı durumların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada, şu sorulara cevap verilmeye çalışılmaktadır:

1. Gelişmiş ve orta gelişmiş sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde yaşayan ve eğitim alan çocukların gelişmemiş sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde yaşayan ve eğitim alan çocuklara oranla, İnternet'e erişim olanakları ne düzeydedir?
2. Gelişmemiş sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde yaşayan ve eğitim alan çocukların evlerinde İnternet ve bilgisayar olma olasılığı nedir? Bu çocukların, İnternet'i ve bilgisayarı kullanım sıklıkları ve uzmanlık düzeyleri gelişmiş ve orta gelişmiş sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde yaşayan ve eğitim alan çocuklara göre ne durumdadır? Ailenin gelir durumu, ebeveynlerin eğitim durumu ve cinsiyet farklılığı gibi değişkenler, İnternet erişimi ve İnternet kullanım becerilerini hangi yönde etkilemektedir?
3. Sosyoekonomik düzey, cinsiyet farklılığı, ailenin gelir durumu ve ebeveynlerin eğitim durumu gibi değişkenler, çocukların İnternet ortamında karşılaştıkları riskleri ne yönde etkilemektedir?
4. Sosyoekonomik düzey, cinsiyet farklılığı, ailenin gelir durumu ve ebeveynlerin eğitim durumu gibi değişkenler çocukların, İnternet kullanımlarındaki farkındalık düzeylerini hangi yönde farklılaştırmaktadır?
5. Çocukların İnternet becerilerini edinmesinde ve bu becerileri geliştirmesinde aile ve okul ortamlarının rolü nedir?

Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan veriler doğrultusunda, çalışma açısından önemli bir değişken olan sosyoekonomik düzey; gelişmiş (zengin), orta gelişmiş (orta) ve gelişmemiş (yoksul) olmak üzere 3 farklı düzeyi temsil etmektedir. Bu düzeyler çalışmada, çocukların yaşadığı ve okullarının bulunduğu bölgenin gelişmişlik düzeyini ifade etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sürekli biçimde gelişen yeni iletişim teknolojileri, sunduğu olanakların yanında sorunları, riskleri de beraberinde getirmektedir. Yeni iletişim teknolojilerine erişim ve kullanım bakımından önemli sorunlardan biri de, "sayısal uçurum" kavramıyla karşılanmaya çalışılan erişim ve kullanım olanakları bakımından bireyler, kesimler, toplumlar, bölgeler arasındaki farklılıklardır. Çalışmanın bu bölümünde, bu konular, ana noktalarıyla ele alınacak ve bu çerçevede çocukların yeni medya ile ilişkileri incelenecektir.

2.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Sayısal Uçurum Kavramı

Teknolojideki gelişmeler ile birlikte, yeni iletişim teknolojileri, bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi çağı, yeni medya, sayısal uçurum gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Yeni iletişim araçları ve uygulamaları, yalnızca kitle iletişimin tanımının yapışökümüne neden olmakla kalmamış, aynı zamanda bir meslek olarak tüm medya ortamını ve gazeteciliği tam anlamıyla değiştirmiştir. Yeni iletişim teknolojileri, iletişimi kolaylaştırmanın yanı sıra sosyal ağlar, bankacılık, ticaret, sağlık, çevre, eğitim ve hatta diğer alanların yanı sıra işlerin güvence altına alınmasında da faydalı olmaktadır (Udeze ve Oko, 2013, s. 184). Yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı, yirmibirinci yüzyılın ilk aşamalarında aynı zamanda ulus devletlerin sosyal ve ekonomik ilerlemesinin temelini oluşturmuştur. Araştırmacılar, son kırk yılda bilgisayar ve diğer yeni iletişim teknolojilerinin ülkeleri "bilgi ekonomileri"ne ve "ağ toplumları"na dönüştürdüklerine dair argümanlar sunmuştur (Selwyn, 2004, s. 342).

Çevrimiçi medyanın yeni bir türü ve büyük bir kullanıcı kitlesine sahip olan sosyal medya Mayfield (2008)'in de belirttiği katılım, açıklık, konuşma (çift yönlü), topluluk ve bağlantılılık gibi özellikleri dolayısıyla kullanıcıları hem tüketici hem de üretici olmaya yöneltmiştir. Sosyal medyanın en çok bilinen araçlarından biri olan bloglarda diğer araçlara göre daha çok uzmanlaşmanın olduğu görülmektedir. Bloglardaki yazılar bilgiye dayalı yazılar olduğu için, bireyler genellikle bir problemle karşılaştıklarında, bu problemi çözmek için bu bloglara başvurabilmektedir. Literatürde sosyal medyanın özellikleri olarak değinilen bu özelliklerin yanı sıra “yakınsama/yöndeşme”, “etkileşimsellik”, “üretici-kullanıcı” olma özellikleri de aslında yeni medyanın başlıca özellikleri arasında yer almaktadır.

Günümüzde büyük etkiler uyandırabilen yeni medyanın geleneksel medyadan birçok farkı olmakla birlikte, bize sunduğu özgürlük yönü de en önemli farklılıklarından bir tanesi olarak dile getirilmektedir. Yeni medya ile birlikte sosyalleşme olgusu da güncel bir boyut kazanarak, kullanıcılara özgürlük ve zaman-mekan kavramlarında büyük bir değişiklik sunmuştur (Aslan, 2011, s. 1). Kullanıcıların düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edebilmelerine olanak tanıyan yeni medyada bireyler eşit konumdadır. Bununla birlikte, geleneksel medyada yer bulamayan karşılıklı etkileşim ve dolayısıyla kapsamlı görüşler yeni medyada sıklıkla yer bulabilmektedir. Ayrıca, yeni medya bireylere farklılıklarını ortaya koyma olanağı da sunmaktadır. Yeni medya öncesinde bireyler ortak noktaları sayesinde iletişime geçmeye çalışırken, özellikle sosyal medya olmak üzere, yeni medya ile birlikte bireyler farklı yönlerini ön plana çıkartmayı tercih etmektedir.

Yeni medyanın kullanıcılara sunduğu bu olanakların yanı sıra ortaya çıkardığı riskleri de ayrı bir tartışma konusudur. Öncelikle yeni medyanın özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği ve paylaşılan her yazı ya da fotoğrafın gözetlendiği bir ortam olması bireylerin mahremiyeti açısından sorgulanması gereken iki önemli unsurdur. Yeni medyanın oldukça önemli ve büyük toplumsal sorunlara yol açabilecek olan diğer riski ise nefret söylemi yaratmasıdır. Gazeteci olan ya da olmayan kişilerin bulunduğu ve kolaylıkla içerik paylaşabildiği bir ortam olan yeni medyada ayrımcılık kolaylıkla yaygınlaşabilmektedir.

Virilio (2003) ve Castells (2013a, 2013b)'in enformasyona kolaylıkla erişebilmemizin felakete sebep olabileceğini iddia ettiği bu dönemde, herkesin yeni medyaya eşit düzeyde erişememesi durumu da farklı ve büyük bir problemi ortaya çıkarmaktadır. Bilgi çağında, yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla İnternet'e ve Dünya Çağında Ağ'a (World Wide Web ya da WWW) erişemeyenler, bilgiye ulaşım konusunda da giderek dezavantajlı duruma düşebilmektedir (Cullen, 2001, s. 311). Tüm vatandaşların eğitim, sosyal ve ekonomik faaliyetler ile demokratik süreçlere tam anlamıyla katılabilmeleri yalnızca yeni iletişim teknolojilerine erişebilmeleri ve onları etkin bir şekilde kullanabilmeleri ile sağlanabilir. Bir ülkede yaşayan bazı bireylerin günlük hayatlarında bu teknolojilere erişememesi, bu teknolojileri kullanamaması ya da kullanmamayı tercih etmesi durumunda, bu bireyler dezavantajlı kesime dahil edilmektedir. Bu durumda ise, dezavantajlı kesimin karşılaştığı eşitsizlikleri detaylandırabilmek için sayısal uçurum kavramı ortaya çıkmaktadır.

Sayısal uçurum kavramı, başlangıçta dijital teknolojilere erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki uçurum olarak tanımlanmıştır. Yaklaşık yirmi yıllık bir geçmişi bulunan sayısal uçurum konusu ile ilgili araştırmalar, erişimin yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, etnik köken ve coğrafya ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, İnternet'in yayılmaya başladığı ilk zamanlarda meşru bir araştırma odağıydı ve sayısal uçurumun anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Gün geçtikçe daha fazla insan çevrimiçi hale geldikçe ve artan sayıda etkinlik için İnternet'i kullanmaya başladıkça, araştırmacılar sayısal uçurum kavramını yeniden gözden

geçirmeye başlamıştır (Wei ve Hindman, 2011, s. 218). Farklı görüşlere rağmen, yalnızca erişim sorunu çözüldüğünde potansiyel eşitsizlik durumunun da çözüleceğini düşünmek doğru değildir. Erişim sorununun yanı sıra, bireylerin İnternet’i kullanma amaçları da oldukça önemli bir konudur. Örneğin, İnternet’i yalnızca eğlence amaçlı kullanan bir birey ile bilgi amaçlı kullanan bir birey arasında da bir uçurum bulunmaktadır.

Hem teknolojiye hem de bilgiye erişim eşitsizliği sorunları, sosyal gruplar arasında ortaya çıkan sayısal uçurum konusunda endişeleri tetiklemeye başlamıştır. Bireylerin veya birey gruplarının yeni iletişim teknolojileri kullanımının dışında tutulması durumunda, bu teknolojilerin getirebileceği birçok faydadan dışlanacakları iddia edilmektedir. Son yıllarda kamusal ve siyasal tartışmalarda bilgi eşitsizlikleri ile ilgili genel endişeler ön plana çıkmıştır. Bilgi ve teknolojiye kimin ‘bağlı’ olduğuna ilişkin sorular önem kazanarak günümüzde Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi sanayileşmiş, ‘teknolojik olarak gelişmiş’ ülkelerde bilgi çağı politika gündeminin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır (Selwyn, 2004, s. 343).

2.2. Çocukların Yeni Medya Kullanımı: Olasılıklar ve Riskler

Yeni iletişim teknolojilerinin çocukların ve gençlerin hayatına girmesi ile birlikte, bu çocukları ve gençleri tanımlayabilmek için birçok sıfat da literatüre girmiştir. Bu sıfatlar, dijital yerliler, net kuşağı, Y kuşağı, Google kuşağı vb. olmak üzere sıralanabilir. Prensky, dijital yerli kavramını ilk kez dile getiren isimdir. Prensky (2001, s. 1), günümüzdeki “yeni” öğrencilerin ancak bu sıfatla tanımlanabileceğini ve dijital yerlilerin anadilinin “bilgisayarların, video oyunlarının ve İnternet’in dijital dili” olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla, dijital yaşamın içine doğan bu çocukların İnternet kullanım yeteneklerinin farklılaşması, İnternet’in olanaklarından yararlanması ve İnternet’te karşılaşacakları risklerden haberdar olması, korunması ve bu risklerin üstesinden gelmesi günümüzün önemli konuları arasında yer almaktadır. Çünkü çocukların sosyal çevreleri yalnızca fiziksel sınırlarla kalmayıp, dijital açıdan da genişlediğinden, yaşamlarının neredeyse tüm değerleri de bu süreçten etkilenmeye başlamıştır. Çocuklar dijital çevrede, öğrenme, eğlenme ve hatta kendini ifade etme gibi olanaklarla karşılaşabilmektedir.

İnternet geleneksel medyanın aksine, çocuklara izleyici olmaktan çıkıp, birer kullanıcıya dönüşme olanağı tanyabilmektedir. İmkan verildiğinde çocuklar İnternet aracılığıyla kendilerini ilgilendiren konular ile ilgili görüşlerini paylaşıp, yönetim ve karar verme sürecine de katkıda bulunabilirler. Koman (2011, s. 308), çocukların yeni medyaya katılımının dört şekilde olabileceğini ifade etmektedir: “çocukların görüşlerini ifade etmelerine olanak sağlanması; medyanın çocukları ilgilendiren konularda, onların da görüşlerinin alınması ve bu görüşlerin ilgili kişi ve kuruluşlara ulaşmasına aracı olunması; çocukların kendilerini ilgilendiren konular hakkında bilgi edinmelerinin sağlanması; kendi medya ürünlerini oluşturmalarına olanak tanınması”. Çocuklar geleneksel medyada sadece kendileri için seçilen programlarla kısıtlanırken; yeni medya, çocuklara edinebilecekleri daha çok enformasyonu ve programı sunabilmektedir. Bu şekilde, İnternet’i kendi tercihlerine erişebilecek bir araç olarak kullanarak, İnternet’in onları değil, onların İnternet’i yönetebildikleri bir ortam oluşturabilmektedir. Kendilerine fikirlerini sunma hakkı verilen çocuklar, kendileri ile ilgili kararları verebildiklerinden, özgüvenleri artan birer birey olma yolunda ilerleyebileceklerdir. Çocuklar ilgi alanlarını, merak ettikleri şeyleri veya okuldaki derslerine yönelik araştırmaları gerektiği konuları İnternet aracılığıyla oldukça kolay ve hızlı bir şekilde araştırabilmektedir. “İnternet sadece yazılı değil, görsel ve işitsel bilginin de hızla yayılabildiği bir alandır” (Arıca, 2015, s. 16). Çocuklar, bilgiye İnternet’ten kolay bir şekilde ulaşabildiklerinden, araştırma ve bilgi dağarcıklarını geliştirme konusunda da daha hevesli olabilmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin yükselişi ile birlikte pasif geleneksel medya izleyicisi aktif birer kullanıcıya dönüşmüştür. Çocuklar çok sayıda yeni araç ve süreç aracılığıyla, görsel, işitsel, müzikal, etkileşimli, soyut ve somut bilgiler edinerek, bu bilgileri kendi bilgi depolarına yeniden eklemektedir (Reilly, 2009). Pasif medya izleyicisini tam anlamıyla reddeden “katılımcı kültür” toplumunun ana hatlarını Henry Jenkins çizmektedir. Jenkins ve arkadaşları (2009, s. 10), katılımcı kültürün kültürel ifadedeki, günlük hayattaki, okuldaki ve işyerindeki kuralları yeniden gözden geçirdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, katılımcı kültür çocukların kendi dünyalarını ve çevrelerindeki dünyayı anlamalarını sağlamada uzun süreli bir etkiye sahiptir. Çünkü yeni iletişim teknolojilerinin olanak sağladığı katılımcı kültür, sanatsal ifadeyi ve sivil katılımı genel olarak engellemez. Çocukları, tam anlamıyla profesyonel olmasalar da, yaratıcılığa ve üreticiliğe teşvik ederek, onların oluşturdukları şeyleri başka kişilerle paylaşımlarını desteklemeye yardımcı olmaktadır. Üretim sürecine destek olan çocuklar, bu paylaşımlarının ve katkılarının önemli olduğuna inanmaktadır (Jenkins vd., 2009). Üretebildiğini gören ve başarılı olduğunu düşünen çocuk ise, daha fazla üretebilmek için uğraşacaktır. Bu demek oluyor ki, pasif konumda başkasının ürettiklerini izlemekle kalmayıp, henüz çocuk yaşta aktif bir kullanıcı olabilecektir.

Yeni medyanın sunduğu olanakların yanı sıra, özellikle de çocuklar için riskleri de bulunmaktadır. Çocuklar yeni medyayı kullanma konusunda oldukça becerikli olabilirler fakat ikna olma, sömürülme, kendini koruma, yanlış bilgilendirilme halinde, sosyal normları, özellikle de eleştirel değerlendirme yapabilme ve anlama durumlarında yetersiz kalırlar (Livingstone vd., 2018). Örneğin, web kamerasını kullanmaya yeni başlayan çocuklarda cinsel istismarın gerçekleşme ihtimalinin de arttığı görülmektedir (Livingstone ve Bulger, 2014). Yeni medyada sıklıkla karşılaşılan bir diğer sorun ise gözetim sorunudur. “Kullanıcılar kendi datalarının nerelerde kullanıldığını bilememektedirler ve pek çok süreç şeffaflıktan uzaktır. Facebook’ taki gözetim, sadece bireysel boyutlarıyla sınırlı değildir. Çünkü özellikle ekonomik bir gözetimdir.” (Çakır, 2014, s. 100).

Gerek kız çocukları gerekse erkek çocuklarının İnternet’te karşılaşabileceği diğer bir risk ise, İnternet aracılığıyla yazışmalara ve oyunlara oldukça fazla vakit ayırmalarıdır. Zamanlarının büyük kısmını bu şekilde geçiren çocuklar, hareketsizleşen ve sosyalliklerini zamanla yitirmeye başlayan çocuklara dönüşmektedir. Hareketsizleşen bireyler sebebiyle tüm dünyada obezite (şişmanlık) görülme sıklığı da artmaktadır.

Çocuklar televizyon, akıllı telefon ve bilgisayar gibi araçlarda zamanını hareketsiz olarak geçireceği aktivitelere vakitlerini daha sınırlı ayırdıkları takdirde, onların obezite gibi bir sorunla karşılaşma olasılıkları da en aza indirgenebilecektir (Dişçigil, 2007, s. 95). Çocukluk döneminde görülen obezitede önemli bir etkisi bulunan bilgisayarın (Çiçek, 2011, s. 141) çocuklar tarafından daha verimli kullanılması ve çoğunlukla eğitimle ilgili kendilerini geliştirmeleri amacıyla kullanılması bu sorunun çözüm yolu olabilir.

2.3.Çocukların Yeni Medya Kullanımı ve Sayısal Uçurum Sorunu

Önceki bölümde değinilen bilgiler doğrultusunda, İnternet’in çeşitli olasılıkları ve riskleri bulunmaktadır. Bu bağlamda İnternet, insanlar tarafından gerek iyilik gerekse kötülük için kullanılacak bir araçtır. Çocukların dijital fırsatlara yönelik alanlarını araştıran UNICEF, 2017 yılında hazırlanmış olduğu raporunda, milyonlarca çocuğun bir gün dijital ekonomiye katılabilme olanağına erişmesini engelleyen sayısal uçurum konusunu inceleyerek, nesiller arası yoksulluk döngülerini kırmaya yardımcı olmaktadır. Dijital bir dünyada bağlantısız olmak demek, yirmibirinci yüzyılda çalışma yerleri için yeni öğrenme, iletişim ve beceriler geliştirme

fırsatlarından da mahrum kalmak demektir. Erişim ve becerilerdeki bu boşluklar bir fırsat eşitleyici olmaktan ziyade tespit edilip kapatılmadıkça, bağlantı eşitsizliği derinleştirilebilir ve kuşaklar arası yoksunluk döngülerini güçlendirebilir. Dijital erişimin ve dijital becerilerin çocukların geleceğini giderek daha fazla etkilediği bu dünyada, küresel bağlantının sınırlarının olması oldukça rahatsız edicidir. Erişimdeki eşitsizlikler özellikle düşük gelirli ülkelerde dikkat çekmektedir. Bangladeş ve Zimbabve’de on beş yaşın altındaki çocukların yüzde beşinden azı İnternet kullanmaktadır (UNICEF, 2017). İnternet kullanan ve kullanamayan çocuklar arasındaki bu boşluk, yalnızca dijital alan ile ilgili bir boşluğu yansıtmamaktadır. Bu boşluk aynı zamanda, sosyoekonomik düzeyler arasındaki eşitsizlikleri, gelirler arasındaki eşitsizlikleri, kadın-erkek arasındaki eşitsizlikleri, eğitim düzeyi arasındaki eşitsizlikleri ve coğrafi bölgeler arasındaki eşitsizlikleri de kapsamaktadır.

Gençler ve çocuklar kapsamında düşünüldüğünde, İnternet kullanırken bazı destekler alan bireylerin İnternet kullanım becerilerinin de geliştiği gözlemlenmektedir. Çocukların okullarından ve ailelerinden almış oldukları sosyal destek, onların İnternet kullanım becerilerini etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Warschauer (2000), Hawaii’de bulunan yüksek sosyoekonomik statüde yer alan, bir özel okul ile düşük sosyoekonomik statüde yer alan, mahalledeki bir okulu karşılaştırarak sayısal uçurum sorununu incelemiştir. Araştırmada, sosyoekonomik statülerde bulunan bu farklılıkların aynı zamanda teknolojilerin okullarda kullanım şeklini de etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle çocukların anne-babalarının eğitim geçmişinin rolüne değinen çalışmalar ise, sosyokültürel bağlamda bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Hollingworth vd. tarafından 2011 yılında yapılan çalışma, ebeveynlerin ekonomik ve kültürel sermayeye ulaşmalarının, teknolojiyi kullanmalarını ve deneyimlerini ne biçimde şekillendirdiği üzerinde durmaktadır. Kiesler vd.’nin 2000 yılında yapmış oldukları çalışma ise, İnternet kullanımları konusunda ailelerin çocukları etkileyebildiğini değil, çocukların aileleri etkileyebileceğini iddia etmektedir. Çalışmada, ailelerin teknolojik değişimlere uyum sağlamayabilmelerinde çocuklarından yardım alabileceklerine ve aynı zamanda çocukların sosyal değişimin birer taşıyıcıları olduklarına değinilmektedir. İnternet kullanım beceri düzeylerinin ilerlemesi aşamasında hem aileler çocukları hem de çocuklar aileleri etkileyebildiklerinden, her iki çalışmanın da geçerli tarafları bulunmaktadır. Fakat küçük yaşta çocukların bu bilgi ve becerileri edinme sürecinde, ailelerinden ve öğretmenlerinden faydalanmaları daha doğru olacaktır. Ancak her ebeveynin İnternet kullanım bilgi ve beceri düzeyi yüksek olmadığından bu noktada da bir eşitsizlik durumu yani çocuklar arasında bir sayısal uçurum sorunu oluşmaktadır.

Sayısal uçurum sorununun çözülmesi kolay ve hızlı bir süreç olmamakla birlikte, medya eğitimi bu sorunun çözülmesi aşamasında önemli katkılar sağlamaktadır. Medya eğitiminin temel bir ihtiyaç olduğuna sıklıkla dikkat çeken Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) medya okuryazarlığı konusunu ilk olarak dile getiren organizasyondur. “Medya okuryazarlığı gelişen iletişim teknolojilerine uyum sağlayabilme adına önemli bir kavram olduğundan, bu kavram günümüzde dijital çağa dahil olma meselesi olarak da algılanabilir” (Uyar ve Asrak Hasdemir, 2020, s. 77). Bu bağlamda, medya okuryazarlığı kavramı yalnızca geleneksel medyayı içeren bir tanımın dışına çıkarak, yeni medyanın dahil olduğu bilgi okuryazarlığını da içine alan bir rolü üstlenmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI

Araştırmada, “cinsiyet farklılığı, sosyoekonomik durum, ailenin gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim düzeyi gibi faktörler, çocukların İnternet’e erişimleri ile İnternet kullanım beceri düzeylerini etkilemekte ve farklılaştırmaktadır” varsayımından yola çıkılmıştır. Bu varsayım

doğrultusunda, araştırmanın evrenini, Ankara'nın merkez ilçelerinde yedinci sınıfta medya okuryazarlığı dersini almış olan ve ortaokul sekizinci sınıfa devam eden çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın kapsamında analiz edilecek bölge belirlenirken, eşit koşullara sahip olmayan çocukların bulunabileceği yerleşim birimlerinde yer alan okullar dikkate alınarak seçim yapılmıştır.

Ankara'nın ilçelerinin sosyoekonomik düzeylerine ilişkin yer aldığı veriler TÜİK' ten alınmıştır. Seçmeli bir ders kapsamında yer alan medya okuryazarlığı dersinin, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Ankara'da verildiği okulların listesi ise, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan elde edilmiştir. TÜİK' ten Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan veriler neticesinde, bu okulların hangi sosyoekonomik düzeye ait olduğuna dair bir düzenlemeye gidilerek, toplamda 3518 öğrencinin yedinci sınıfta medya okuryazarlığı dersini aldığı gözlemlenmiştir. 3518 öğrencinin 1251'i 1. düzey yani gelişmiş sosyoekonomik düzey; 1801'i 2. düzey yani orta gelişmiş sosyoekonomik düzey; 466'sı 3. düzey yani gelişmemiş sosyoekonomik düzey grubundaki okullarda eğitim almaktadır. Okulların bulunduğu bölgelerin, üç düzey grubundan da tabakalı örnekleme yöntemiyle öğrenci seçilerek, grubun heterojenliği sağlanmıştır.

Çalışma kapsamında, çocukların okullarının bulunduğu bölgelerin gelişmişlik düzeyleri doğrultusunda, 472'si gelişmiş düzey, 635'i orta gelişmiş düzey, 346'sı gelişmemiş düzey grubundan olmak üzere toplam 1453 öğrenciye ulaşılmıştır. Güvenilir örneklem büyüklüğünü saptayabilmek için kullanılan formüle göre, 821 öğrenciye ulaşmak yeterlidir. Ancak araştırmada 1453 öğrenciye ulaşılarak, göz yumulabilir hata oranı da %2'nin altına indirilmiştir.

Okulların bulunduğu bölgelerin sosyoekonomik düzeyleri farklı olan çocukların İnternet'e erişim olanaklarını ve İnternet'i nasıl kullandıklarını karşılaştırabilmek için anket yöntemi uygulanmıştır. Anket uygulamasının güvenilir biçimde yapılması için tüm gerekenler yapılmıştır; anketi yüz-yüze uygulama yolu özellikle tercih edilmiştir. Bu şekilde, anketi uygulama sürecinde çocukların sorduğu soruları cevaplandırma fırsatı bulunarak, daha doğru ve samimi bilgiler edinebilmiştir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla, “Demografik Özellikler Doğrultusunda Bulguların Analizi”, “Çocukların İnternet'e Erişim Düzeylerine Göre Bulguların Analizi”, “Çocukların İnternet Kullanım Beceri Düzeyleri Doğrultusunda Bulguların Analizi”, “Çocukların Gerçek Ortam/İnternet Ortamı Farkındalıkları Doğrultusunda Bulguların Analizi”, “İnternet Kullan(a)mayan Çocuklara Göre Bulguların Analizi”, “Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyi ile Belirli Veriler Arasındaki İlişki Durumları Doğrultusunda Bulguların Analizi” ve “Cinsiyet Farklılığı, Gelir Düzeyi ve Ebeveyn Eğitim Durumları ile Belirli Veriler Arasındaki İlişki Durumlarına Göre Bulguların Analizi” alt başlıkları ele alınmaktadır. Bu alt başlıklar kapsamında, alan araştırması dahilinde ulaşılan 1453 öğrenciye uygulanan anket yönteminin sonuçları analiz edilmektedir.

4.1. Demografik Özellikler Doğrultusunda Bulguların Analizi

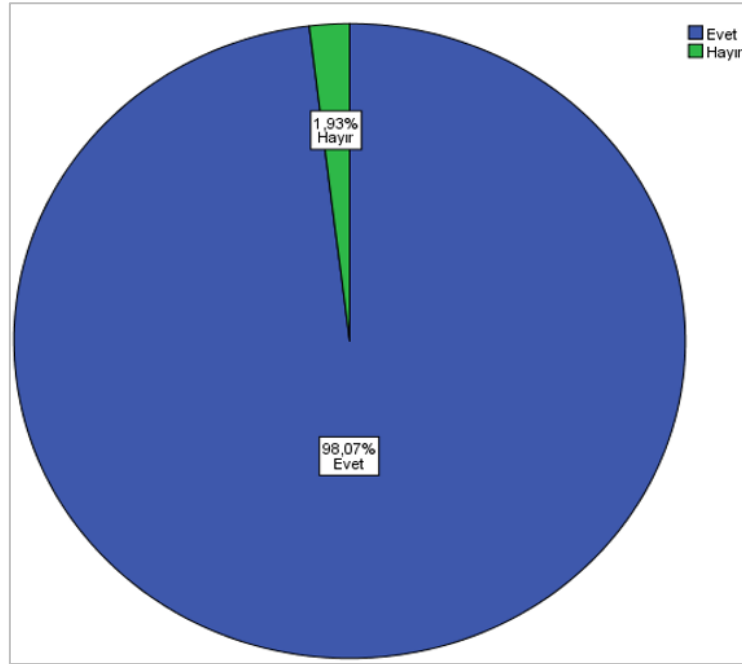
Anket yöntemi kapsamında, çocuklara öncelikle, demografik özellikler kapsamında yer alan, cinsiyetlerinin, aylık evlerine giren gelir miktarının ve ebeveynlerinin eğitim durumlarının ne olduğu soruları yöneltilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özelliklere Göre Dağılımlar

CİNSİYET	f	Yüzde
Kız	755	52,0
Erkek	698	48,0
TOPLAM	1453	100,0
HER AY EVİNİZE GİREN GELİR	f	Yüzde
0-500 TL	35	2,4
501-1500 TL	112	7,7
1501-2300 TL	246	16,9
2301-3500 TL	331	22,8
3501-4500 TL	341	23,5
4501-8000 TL	260	17,9
8000 TL üstü	128	8,8
TOPLAM	1453	100,0
ANNE EĞİTİM DURUMU	f	Yüzde
Okuma yazması yok	46	3,2
İlkokul	320	22,0
Ortaokul	361	24,8
Lise	478	32,9
Ön lisans	34	2,3
Lisans	189	13,0
Yüksek lisans	21	1,4
Doktora	4	0,3
TOPLAM	1453	100,0
BABA EĞİTİM DURUMU	f	Yüzde
Okuma yazması yok	9	0,6

İlkokul	205	14,1
Ortaokul	334	23,0
Lise	535	36,8
Ön lisans	43	3,0
Lisans	264	18,2
Yüksek lisans	55	3,8
Doktora	8	0,6
TOPLAM	1453	100,0

Tablo 1’de yer alan veriler neticesinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %52’si kız, %48’i ise erkek öğrencidir. Öğrencilerin aylık evlerine giren gelir miktarı incelendiğinde, evlerine 0-1500 TL arası gelir giren çocuklar ile evlerine 8000 TL üstü gelir giren çocukların yüzde oranları birbirine yakın olmakla birlikte, diğer gelir oranlarına göre daha düşüktür. Diğer gelir oranları arasında ise, daha homojen bir dağılıma olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların ebeveynlerinin eğitim durumları incelendiğinde, annesi okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 46, babası okuma yazma bilmeyenlerin sayısı ise 9’dur. Annesi liseden mezun olan çocukların sayısı 478, babası liseden mezun olan çocukların sayısı 535’tir. Çocukların ebeveyn eğitim durumlarından doktora mezunu olanların oranı diğer eğitim düzeylerine göre daha düşüktür. Bu veriler neticesinde, çocukların anne ve babalarının çoğunlukla liseden mezun olduğu görülmektedir. Tablo 1, genel olarak analiz edildiğinde, çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyindeki farklılıkları dikkate alınmaksızın, annelerinin eğitim düzeylerinin babalarına oranla daha düşük olduğu söylenebilir.

Şekil 1. Çocukların İnternet Kullanma Durumları

Araştırmaya katılan 1453 çocuğun 1425'i İnternet kullandığını belirtirken, 28'i kullanmadığını ifade etmiştir. Buna göre, Şekil 1 'de yer alan oranlar çocukların büyük bir kısmının İnternet kullandığını göstermektedir. Bundan sonra yer alan iki bölümde, İnternet kullanan çocukların İnternet'e ne düzeyde eriştikleri ve İnternet'i kullanım becerileri analiz edilmektedir.

4.2. Çocukların İnternet'e Erişim Düzeylerine Göre Bulguların Analizi

Çocukların İnternet'e erişim sağladığı yerler analiz edildiğinde, çoğu zaman evlerinden erişim sağladıkları gözlemlenmektedir. Tablo 2'ye göre, 1425 İnternet kullanıcısı olan çocuğun %88,5'i çoğu zaman, %7,9'u bazen evden erişirken; %3,6'sı hiçbir zaman evden erişmemektedir. Çocukların %1,7'si çoğu zaman, %19'u ise bazen okuldan İnternet'e eriştiğini ifade ederken, %79,3'ü okuldan hiçbir zaman erişemediğini belirtmektedir. Çocukların %3,8'i çoğu zaman, %23,9'u ise bazen komşudan İnternet'e erişirken; %72,3'ü hiçbir zaman komşudan erişmemektedir. Çocukların %5,5'i çoğu zaman, %42,4'ü bazen arkadaşlarından erişirken; %52,1'i hiçbir zaman arkadaşlarından erişmemektedir. Çocukların %11,3'ü çoğu zaman, %45,3'ü bazen akrabalarından erişirken; %43,4'ü ise hiçbir zaman akrabalarından erişmemektedir. Çocukların %6,7'si çoğu zaman, %18,4'ü bazen İnternet kafelerden erişirken; %74,9'u hiçbir zaman İnternet kafelerden erişmemektedir. İnternet'e burada belirtilen yerlerden erişen öğrencilerin dışında diğer cevabını verenlerden 158 çocuk kendi cep telefonundan eriştiği cevabını vermiştir. Çocukların, bir sonraki soruda yani araç kategorisinde yer alan cep telefonu seçeneğini, erişme mekanları içerisine dahil ederek, değerlendirmesi dikkat çeken bir noktadır.

Tablo 2. Çocukların İnternet'e Eriştikleri Yerler

İNTERNET'E EVDEN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	1261	88,5
Bazen	113	7,9
Hiçbir zaman	51	3,6
TOPLAM	1425	100,0
İNTERNET'E OKULDAN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	24	1,7
Bazen	271	19,0
Hiçbir zaman	1130	79,3
TOPLAM	1425	100,0
İNTERNET'E KOMŞUDAN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	54	3,8
Bazen	341	23,9
Hiçbir zaman	1030	72,3

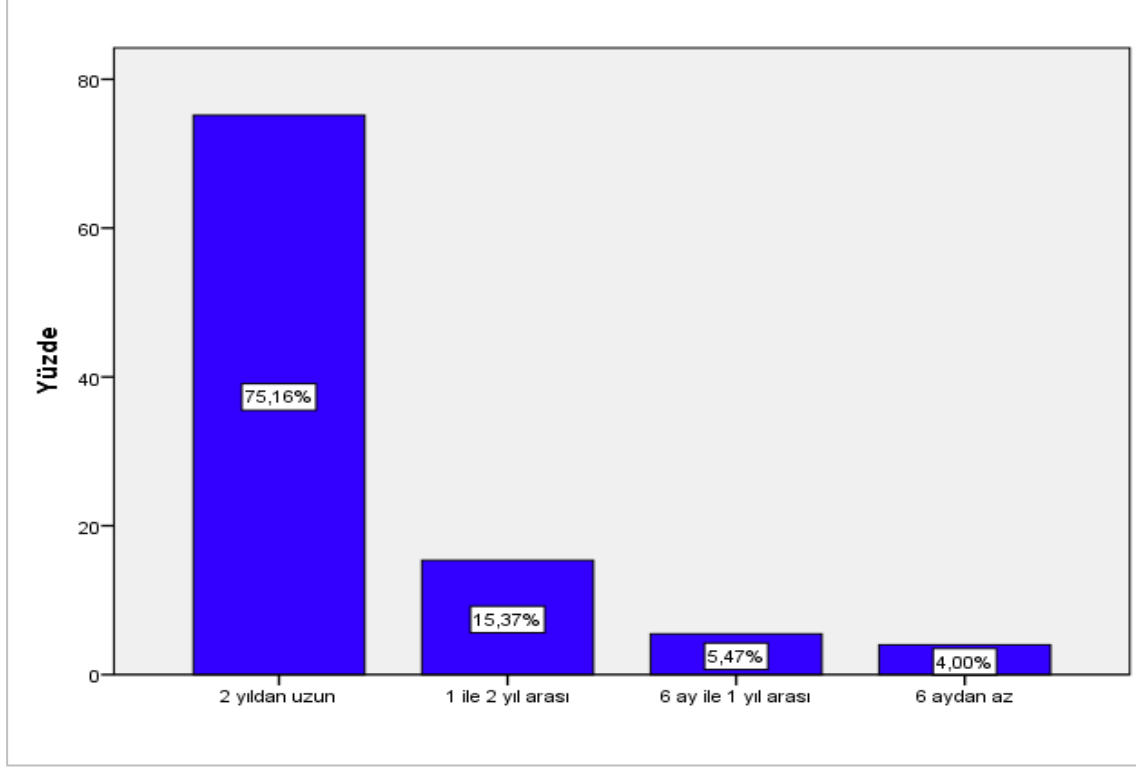
TOPLAM	1425	100,0
İNTERNET'E ARKADAŞLARINDAN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	79	5,5
Bazen	604	42,4
Hiçbir zaman	742	52,1
TOPLAM	1425	100,0
İNTERNET'E AKRABALARINDAN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	161	11,3
Bazen	645	45,3
Hiçbir zaman	619	43,4
TOPLAM	1425	100,0
İNTERNET'E İNTERNET KAFELENDEN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	95	6,7
Bazen	262	18,4
Hiçbir zaman	1068	74,9
TOPLAM	1425	100,0
İNTERNET'E DİĞER YERLERDEN ERİŞENLER	f	Yüzde
Çoğu zaman	74	5,2
Bazen	123	8,6
Hiçbir zaman	1228	86,2
TOPLAM	1425	100,0

Yapılan inceleme sonucunda, çocukların İnternet'e daha çok evden, arkadaşlarından ve akrabalarından erişim sağladıkları gözlemlenirken; çocukların büyük çoğunluğunun okuldan İnternet'e erişim sağlayamadığı ortaya çıkmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğu İnternet kafelere gitmediklerini belirtirken, bu veri günümüzde İnternet kafelerin geçmişte olduğu gibi yaygın olmadığını göstermektedir.

Tablo 3. Çocukların İnternet'e Erişmek Amacıyla Kullandıkları Cihazlar

KENDİ BİLGİSAYARIMI	f	Yüzde
Hayır	694	48,7
Evet	731	51,3
TOPLAM	1425	100,0
OKUL VE İNTERNET KAFE GİBİ YERLERDEKİ BİLGİSAYARLARI	f	Yüzde
Hayır	1276	89,5
Evet	149	10,5
TOPLAM	1425	100,0
CEP TELEFONUMU	f	Yüzde
Hayır	235	16,5
Evet	1190	83,5
TOPLAM	1425	100,0
TABLET BİLGİSAYARIMI	f	Yüzde
Hayır	906	63,6
Evet	519	36,4
TOPLAM	1425	100,0
AİLEMİN KULLANDIĞI BİLGİSAYARI	f	Yüzde
Hayır	1129	79,2
Evet	296	20,8
TOPLAM	1425	100,0
DİĞER	f	Yüzde
Hayır	1381	96,9
Evet	44	3,1
TOPLAM	1425	100,0

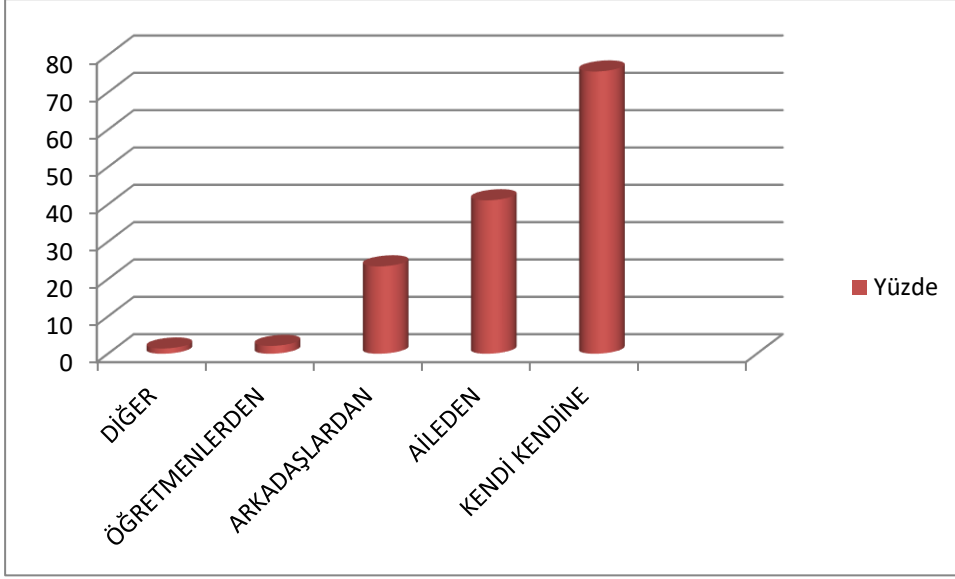
Tablo 3'e göre İnternet'e erişmek için, 1425 çocuğun 731'i kendi bilgisayarını, 149'u okul ve İnternet kafe gibi kamusal alana açık olan yerlerdeki bilgisayarları, 1190'ı cep telefonunu, 519'u tablet bilgisayarını, 296'sı ailesinin kullandığı bilgisayarı kullanmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, çocuklar İnternet'e erişebilmek için daha çok cep telefonlarını ve kendi bilgisayarlarını kullanmaktadır. Ailelerinin kullandığı bilgisayardan ya da tablet bilgisayardan İnternet'e erişen çocukların sayısı oldukça azdır. Bu demek oluyor ki, çocukların çoğunluğunun kişisel cep telefonu ve bilgisayarı bulunmaktadır.

Şekil 2. Çocukların İnternet'i Kullanım Süreleri

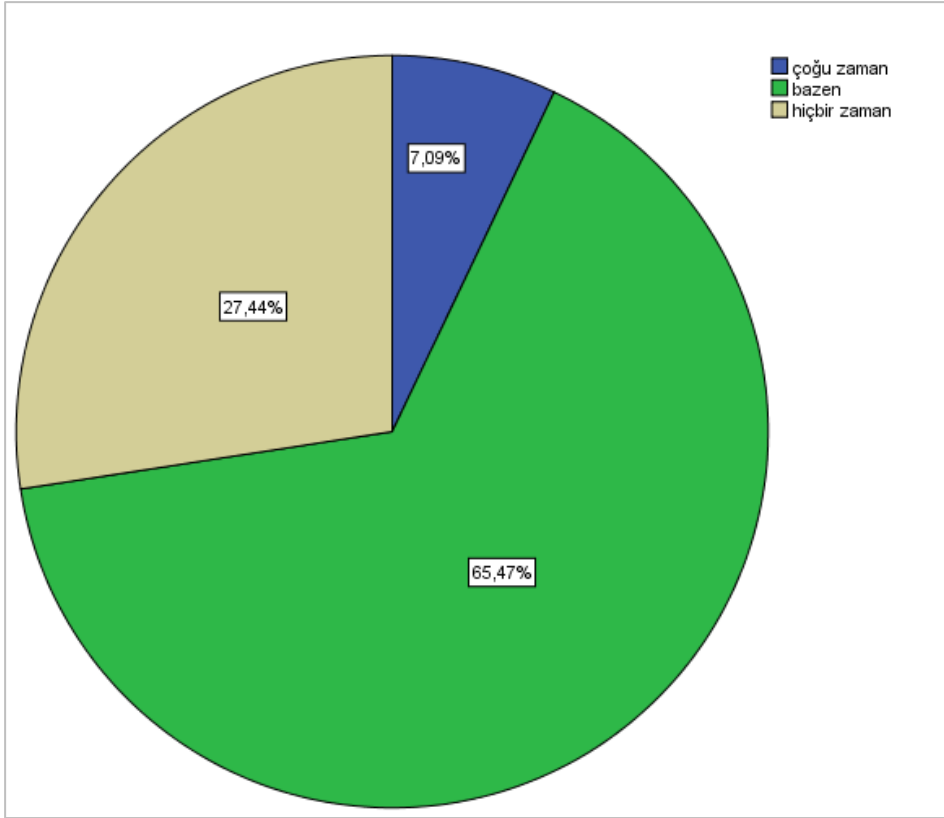
Şekil 2'ye göre araştırmaya dahil olan çocukların %75,16'si iki yıldan uzun süredir, %15,37'ü bir ile iki yıl arasında bulunan bir süreden beridir, %5,47'i altı ay ile bir yıl arasında bulunan bir süreden beridir, %4'ü ise altı aydan az bir süredir İnternet'i kullanmaktadır. Bu verilere göre, çocukların büyük bir çoğunluğunun İnternet'i iki yıldan daha uzun bir süredir kullandığı görülmektedir. Çocukların İnternet'i kullanma sıklıkları analiz edildiğinde, çocukların çoğunluğunun günde birkaç kez (çocukların %41,47'si) ve saatte birkaç kez (çocukların %32,63'ü) İnternet'i kullandıkları görülmektedir. İnternet'i birkaç haftada bir kullanan çocukların yüzdesi 1,75 olup, en az yüzdeye sahip olanıdır. Bununla birlikte, 1056 çocuğun İnternet'i sık aralıklarla kullandığı gözlemlenmektedir.

Çocuklar İnternet'i okulun olduğu günlerde yani hafta içinde, çoğunlukla (çocukların %23,65'i) günde 2 saat kullanmaktadır. Hafta içi yani okulun olduğu günlerde İnternet kullanmayan çocukların yüzdesi (8,84) en azdır. Okulun olmadığı günlerde yani hafta sonunda, çocukların İnternet'i kullanma sürelerinde hafta içine göre bir artış olduğu görülmektedir. Yapılan incelemeler neticesinde, hafta sonu çocukların çoğunluğu günde 5 saatten fazla İnternet kullanırken, günde 2 ve 3 saat İnternet kullanan çocukların yüzde oranları ise birbirine çok yakındır.

Şekil 3. Çocukların İnternet’i Kullanmayı Öğrendikleri Kişiler

Çocuklara İnternet’i kullanmayı kimden öğrendikleri sorulduğunda, 1425 öğrencinin 30’u yani %2,1’i öğretmenlerinden, 334’ü yani %23,4’ü arkadaşlarından, 586’sı yani %41,1’i ailelerinden öğrendiğini ifade ederken; 1077’si yani %75,6’sı ise kendi kendine öğrendiğini belirtmektedir (bkz. Şekil 3). Bu soruda çocuklara birden fazla cevap işaretleyebilecekleri açıklamasında bulunulduğundan, çocuklardan bazıları birden fazla seçeneği işaretlemiştir. Çocukların verdiği cevaplar analiz edildiğinde, büyük çoğunluğunun İnternet’i kendi kendine öğrendiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca birkaç çocuğun anket formunda bu sorunun yanına, “doğuştan” notunu yazması dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Bununla birlikte, bazı çocukların araştırmacıya “öyle uzun süre oldu ki, kimden öğrendiğimi hatırlayamıyorum” bilgisini paylaşması da, çocukların İnternet’i henüz küçük yaştan itibaren kullandıklarını göstermektedir.

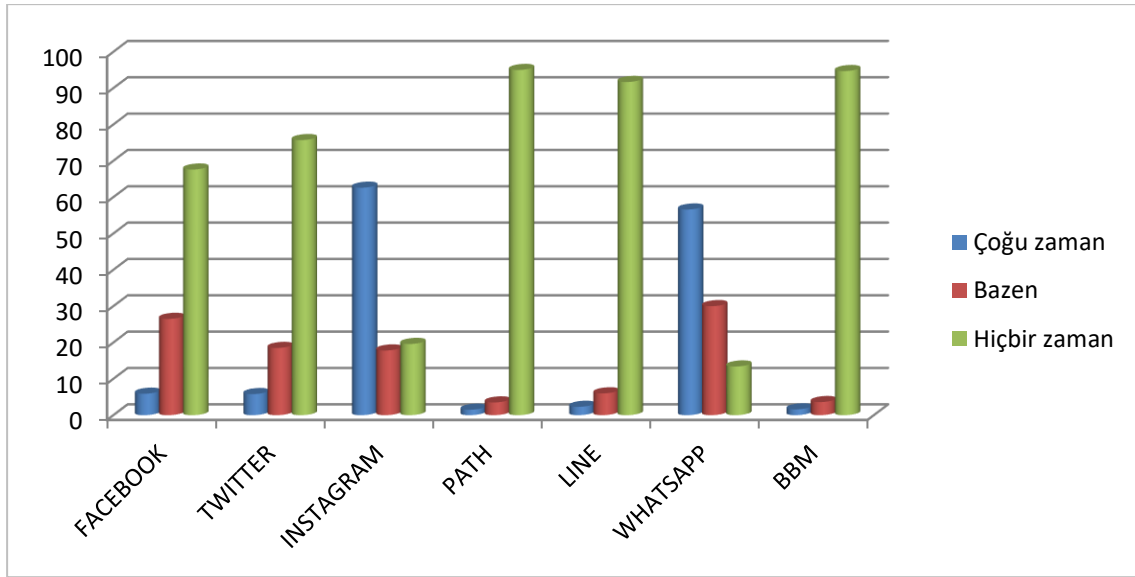

Şekil 4: İnternet Bağlantısı Sorunu Yaşayan Çocuklar

Şekil 4'e göre, 1425 çocuğun 933'ü yani %65,47'si bazen, 101'i yani %7,09'u çoğu zaman evden İnternet'e bağlandıklarında elektrik kesintisi ve yavaş İnternet bağlantısı gibi bağlantı sorunlarından herhangi birini yaşamaktadır. Çocukların 391'i yani %27,44'ü ise, evden İnternet'e bağlandıklarında herhangi bir bağlantı sorunu yaşamadıklarını belirtmektedir. Bu veriler doğrultusunda, çocukların sık aralıklarla herhangi bir bağlantı sorunuyla karşılaşmadıkları sonucuna ulaşılabılır.

Yapılan araştırma sonucuna göre, İnternet çocukların %33,89'u için önemli, %28,77'si için biraz önemli, %24,91'i için çok önemli, %9,47'si için çok az önemli iken, %2,95'i için hiç önemli değildir. Buna göre, İnternet'in çocukların hayatında önemli bir iletişim aracı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bir öğrencinin anket formunda "çok önemli" seçeneğini işaretleyerek, seçeneğin yanına "onsuz yaşamı düşünemem" notunu eklemesi üzerinde tartışılması gereken diğer bir konudur.

Çocuklardan 1031'i sohbet etme, 1237'si ödev yapma/hazırlama, 420'si haberlere bakma, 1012'si film/dizi izleme, 1166'sı müzik dinleme, 970'i oyun oynama, 1006'sı fotoğraf bakma/video izleme, 487'si alışveriş yapma ve 269'u ise e-posta alma/gönderme amacı doğrultusunda İnternet'i kullanmaktadır. Anket formunda, bu soru için de birden çok seçenek işaretleyebilecekleri açıklamasında bulunduğundan, çocuklardan bazıları birden fazla seçenek işaretlemiştir. Bu cevaplar doğrultusunda, çocuklar İnternet'i daha çok sohbet etme, ödev yapma/hazırlama, film/dizi izleme, müzik dinleme ve fotoğraf bakma/video izleme amacıyla kullanırken; e-posta alma/gönderme ve haberlere bakma amacıyla çok az kullanmaktadır.

Şekil 5: Çocukların Kullandıkları Uygulamaların Yüzdeleri

Çocukların kullandıkları uygulamalar incelendiğinde, araştırmaya katılan 1425 çocuktan 84'ünün çoğu zaman, 377'sinin ise bazen Facebook kullandığı gözlemlenmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu (964 çocuk) hiçbir zaman Facebook kullanmamaktadır. Çocukların 83'ü Twitter uygulamasını çoğu zaman, 263'ü bazen kullanırken; 1079'u ise, hiçbir zaman kullanmamaktadır.

Instagram'ı çocukların 892'si çoğu zaman, 254'ü bazen kullanmakta; 279'u ise hiçbir zaman kullanmamaktadır. Uygulamalar arasında Path, Line ve BBM, diğer uygulamalara oranla çocuklar tarafından daha az bilinen uygulamalar olduğu için, bu uygulamaların kullanım oranları da daha düşüktür. WhatsApp uygulamasını ise çocukların 807'si çoğu zaman, 427'si bazen kullanırken; 191'i hiçbir zaman kullanmadığını ifade etmektedir. Şekil 5'te verilen yüzdeler doğrultusunda, Instagram ve WhatsApp uygulamalarının dışında, uygulamaların genel olarak çocukların ilgisini çok fazla çekmediği sonucuna ulaşılabılır.

4.3.Çocukların İnternet Kullanım Beceri Düzeyleri Doğrultusunda Bulguların Analizi

Çocukların İnternet kullanım beceri düzeylerini ölçebilmek için çocuklara anket formunda belirli becerileri ne düzeyde gerçekleştirebildikleri sorulmuştur: sanal ortamda uygun adlar kullanabilme, yaşlarına uygun web sitelerini ziyaret edebilme, paylaşımlarını sadece kendilerini tanıyan kişilere açabilme, uygun içerik ve fotoğraf paylaşabilme, sanal ortamda kendisini rahatsız eden şeyleri gerekli yerlere şikayet edebilme, herhangi bir web sitesinin güvenilir olup olmadığını değerlendirebilme, İnternet ortamında kişisel bilgilerini paylaşmama konusunda hassasiyet, dosya indirebilme/yükleyebilme, merak ettiği içerikleri çeşitli/farklı arama motorlarını kullanarak öğrenebilme. Bu İnternet kullanım becerileri genel olarak, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Medya Okuryazarlığı Öğretim Materyali (2018)'ne bağlı kalarak, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Medya okuryazarlığı dersini yedinci sınıfta almış olan öğrencilerin neredeyse hepsinin, bu becerileri gerçekleştirebilme düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Çocuklar beceri düzeylerini "başarılı bir şekilde yapabilirim", "yapabilirim", "biraz yapabilirim", "hiç yapamam" ve "bilmiyorum" seçeneklerini işaretleyerek kodlamışlardır. Çıkan sonuçlar da, beklentileri karşılamış ve genel olarak öğrencilerin bu becerileri gerçekleştirebilme düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Analiz edilen beceri düzeyleri sırasıyla incelenecek olursa, sanal ortamda uygun adları başarılı bir şekilde kullanabilen çocukların yüzdesi 53,47, hiç gerçekleştiremeyen çocukların yüzdesi ise 4,21'dir. Bu bağlamda, çocukların yarısından çoğu, sanal ortamda kendi adını kullanmak yerine, takma adlar kullanabilmektedir. Çocukların %53,89'u başarılı bir şekilde yaşına uygun web sitelerini ziyaret edebildiğini, %6,39'u ise hiç yapamadığını ifade etmiştir. Paylaşımlarını yalnızca kendilerini tanıyan kişilere açabilen çocukların dağılımı analiz edildiğinde, çocukların %59,30'u başarılı bir şekilde yapabildiğini, %7,86'sı hiç yapamadığını belirtmiştir. Bu sonuç, araştırmaya katılan çocukların çoğunluğunun güvenlik ayarlarını yapabildiğini göstermektedir. İnternet'te içerik ve fotoğraf paylaşırken, bunların uygun olup olmadığına dikkat etme becerisi incelendiğinde, çocukların %68,84'ünün bu beceriyi başarılı bir şekilde yapabildiği, %5,12'sinin ise hiç yapamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, araştırmaya dahil edilen çocukların büyük çoğunluğunun fotoğraf ve/veya içerik paylaşırken, bilinçli hareket ettikleri görülmektedir. Sanal ortamda kendisini rahatsız eden şeyleri gerekli yerlere şikayet edebilme becerisi incelendiğinde, çocukların %53,68'i bu beceriyi başarılı bir şekilde yapabildiğini, %6,67'si hiç yapamadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan çocukların, bir web sitesinin güvenilir olup olmadığını değerlendirebilme becerisi incelendiğinde, çocukların %43,37'si bu beceriyi başarılı bir şekilde yapabildiğini, %6,46'sı hiç yapamadığını ifade etmiştir. Bir web sitesinin güvenilir olup olmadığını başarılı bir şekilde gerçekleştirebilenlerin yüzdesi yüksek olmasına rağmen, diğer becerilere göre daha düşük bir yüzdenin olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, çocukların bir web sitesinin güvenilirliğini değerlendirirken biraz tereddüt edebildiği sonucuna ulaşılabilir. İnternet ortamında kişisel bilgilerini paylaşmama becerisine göre, çocukların %60,91'i başarılı bir şekilde yapabildiğini, %13,47'si hiç yapamadığını belirtmiştir. Sanal ortamda uygun adlar kullanabilme becerisinde olduğu gibi, İnternet ortamında kişisel bilgilerini paylaşabilme becerisinde de çocukların başarılı olduğu görülmektedir. Buna göre, çocukların büyük çoğunluğu gizlilik ayarlarını başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Dosya indirme/yükleme becerisi analiz edildiğinde, çocukların %60,56'sının başarılı bir şekilde yapabildiği, %3,86'sının hiç yapamadığı görülmektedir. Bu durum, çocukların çoğunluğunun ihtiyacı olan bir dosyayı kolaylıkla indirebildiğini/yükleyebildiğini göstermektedir. Merak ettiği şeyleri çeşitli/farklı arama motorlarını kullanarak öğrenme becerisine bakıldığında, çocukların %69,89'u başarılı bir şekilde yapabildiğini, %2,46'sı hiç yapamadığını belirtmiştir. Çocukların çoğunluğu, İnternet kullanımıyla ilgili bu beceriyi de, diğer becerilerde olduğu gibi, başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Bir bilgiye erişirken, çeşitli arama motorlarını kullanabilen çocuklar doğru ve güvenilir bilgiye erişebilecektir. Çocukların bu durumun farkında olması oldukça önemli bir konudur.

4.4. Çocukların Gerçek Ortam/İnternet Ortamı Farkındalıkları Doğrultusunda Bulguların Analizi

Çalışmanın bu bölümünde, çocukların şu durumları gerçek ortamda mı yoksa İnternet ortamında mı daha fazla yaşadıkları değerlendirilmiştir: kişilerle rahat iletişim kurma, ilginç kişilerle tanışma, kişisel bilgilerini paylaşma, tanımadığı kişilerle konuşma, fotoğraf/video paylaşma, sırlarını paylaşma, bildiği bir konuya ilişkin fikirlerini paylaşma ve bilmediği bir konu hakkında merak ettiklerini öğrenme.

Araştırmada, çocukların daha çok gerçek ortamda kişilerle rahat iletişim kurabildiği sonucuna ulaşılmıştır. 1070 çocuk gerçek ortamda daha rahat iletişim kurabilirken, 355 çocuk İnternet ortamında daha rahat iletişim kurabilmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu, gerçek ortamda daha rahat iletişim kurabildiklerini belirttikleri için bu sonuç, bireylerin kendilerini İnternet

ortamında daha rahat hissedip, iletişim kurabilecekleri önyargısını da kırmaktadır. 770 çocuk daha çok İnternet ortamında ilginç kişilerle karşılaştığını, 630 çocuk ise gerçek ortamda daha ilginç kişilerle karşılaştığını belirtirken, 25 çocuk hiçbir ortamda ilginç kişilerle tanışmadığını iddia etmektedir. Çocukların yarısından çoğu ilginç bulduğu kişilerle İnternet ortamında karşılaştığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, kişilerle rahat iletişim kurma durumunun tersine burada çoğunluk İnternet ortamını daha fazla cazip bulmaktadır. Bu durumda, çocuklar daha çok bilinçlendirilmeye gereksinim duymaktadır. Aksi halde, bu konu çocuklar açısından bir risk oluşturabilecektir. Çocukların %28,84'ü İnternet ortamında, %68,77'si gerçek ortamda kişisel bilgilerini paylaşıırken; %2,39'u ise hiçbir ortamda kişisel bilgilerini paylaşmadığını iddia etmektedir. İnternet ortamında kişisel bilgilerini paylaşan çocukların sayısının ihmal edilmeyecek kadar önemli bir büyüklükte olduğu dikkat çekmektedir.

Yapılan analizler sonucunda, çocukların daha çok İnternet ortamında tanımadığı kişilerle konuşup, sohbet ettiği ortaya çıkmıştır. 745 çocuğun İnternet ortamında, 613 çocuğun gerçek ortamda tanımadığı kişilerle konuşmayı tercih ettiği görülürken; 67 çocuğun ise hiçbir ortamda tanımadığı kişilerle konuşmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumda, çocukların yarısından fazlasına İnternet'te tanımadığı kişilerle konuşup, sohbet etmek çekici gelmektedir. Fakat bu sonuç da, çocuklar açısından bir risk doğurabileceği için, çocukların konu hakkında bilgilendirilmeye ve farkındalıklarının artırılmasına ihtiyaçları vardır. Araştırmaya dahil edilen çocukların %19,51'i gerçek ortamda, %78,46'sı İnternet ortamında fotoğraf ve/veya video paylaşmayı tercih ederken; %2,04'ü ise hiçbir ortamda paylaşımında bulunmamayı tercih etmektedir. Çocukların %11,79'u İnternet ortamında, %85,82'si gerçek ortamda sırlarını paylaşıırken; %2,39'u ise hiçbir ortamda sırlarını paylaşmamayı tercih etmektedir. Bu noktada, çocukların neredeyse hepsi sırlarını gerçek ortamda bulunan arkadaşları ve/veya akrabaları ile paylaşmayı doğru bulmaktadır.

Çocukların %27,79'u İnternet ortamında, %71,58'i ise gerçek ortamda bildiği bir konuya ilişkin fikirlerini paylaşmaktadır. Dolayısıyla, çocukların bildikleri bir konuya ilişkin fikirlerini genel olarak gerçek ortamda dile getirmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Çocukların %25,54'ü ise gerçek ortamda, %73,89'u İnternet ortamında bilmediği bir konu hakkında merak ettiklerini öğrenmeye çalışmaktadır. Buna göre, oldukça geniş bir bilgi alanı olan İnternet'i çocukların çoğunluğu bilmedikleri konu hakkında faydalanma aracı olarak görmektedir.

4.5. İnternet Kullan(a)mayan Çocuklara Göre Bulguların Analizi

İnternet kullanmayan 28 çocuktan 11'i kız, 17'si ise erkek öğrencidir. Bu durumda, İnternet kullanmayan erkeklerin sayısı kızların sayısından daha fazladır. İnternet kullanmayan çocukların %64,29'u İnternet'i kullanmak istediklerini, %28,57'si İnternet'i kullanmak istemediklerini ifade ederken; %7,14'ü ise İnternet'i kullanmayı isteyip istemediklerinden emin olmadıklarını belirterek, kararsız kalmaktadır. Bu durumda, İnternet kullanmayan çocukların yarısından fazlasının İnternet kullanmayı istedikleri görülmektedir. İnternet'i, İnternet kullanmayan çocukların %10,71'i önemli, %17,86'sı çok önemli, %25'i çok az önemli, %28,57'si biraz önemli bulurken; %17,86'sı hiç önemli bulmamaktadır. Buna göre, İnternet'i kullanmayan çocuklar İnternet'i çok önemli bir araç olarak görmemektedir.

Çocukların İnternet kullanmama sebepleri analiz edildiğinde, %25'inin cihazların fiyatını yüksek bulduğu, %14,3'ünün İnternet erişiminin olmadığı, yine %14,3'ünün zamanının olmadığı, %3,6'sının İnternet'i güvenli bulmadığı, %35,7'sinin ailesinin izni olmadığı, %7,1'inin de gerek duymayıp, ihtiyacı olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumda, çocukların çoğunluğunun ailelerinin izni olmadığı için ve cihazların fiyatını yüksek buldukları için

İnternet'i kullanamadıkları ortaya çıkmıştır. Çocukların %28,57'si İnternet'e erişemediği için kendilerini dışlanmış gibi hissettiklerini ifade ederken; %60,71'i İnternet'e erişemediği için kendilerini dışlanmış gibi hissetmediklerini, %10,71'i ise emin olmadıklarını ifade etmektedir. Buna göre, çocukların çoğunluğunun İnternet'e erişemedikleri için kendilerini dışlanmış gibi hissetmedikleri gözlemlenmiştir. Çocukların %50'si İnternet'i kullanmama durumlarının onların başarılarını etkilemediğini, %39,29'u İnternet'i kullanmama durumlarının başarılarını etkilediğini, %10,71'i ise kararsız kaldıklarını belirtmektedir. Bu doğrultuda, İnternet kullanmayan çocukların yarısı, başarıya ulaşabilmek için İnternet'i bir araç olarak görmemektedir.

İnternet kullanmayan çocukların %25'i İnternet kullanmadığı için çevresindeki kişilerle ilişkilerinin etkilendiğini düşünürken; 39,29'u tersine, İnternet kullanmama durumlarının ilişkilerini etkilediğini düşünmemektedir. Çocukların %35,71'i ise ilişkilerinin etkilenip etkilenmediğinden tam olarak emin olmadığını belirtmektedir. İnternet kullanmayan çocukların duygusal olarak nasıl hissettikleri incelendiğinde, çocukların %28,57'si İnternet kullanmadığı için kendisini mutsuz, %21,43'ü mutlu hissederken; %50'si yani yarısı ise bir şeyin fark etmediğini yani duygularında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. İnternet kullan(a)madığı için kendisini mutsuz hisseden çocukların sayısı mutlu hisseden çocuklara oranla daha fazladır.

Çocukların İnternet kullanmama nedenleri ile sosyoekonomik düzey arasındaki ilişki analiz edildiğinde, aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, gelişmiş sosyoekonomik düzeye sahip olan bölgede yaşayan çocukların İnternet kullanmama nedenleri şunlardır: zamanlarının olmaması (%17), ailelerinin izin vermemesi (%50) ve gereksinim duymama, ihtiyaçlarının olmamasıdır (%33,3). Orta gelişmiş düzeye sahip olan çocukların İnternet kullanmama nedenleri şunlardır: cihazların fiyatının yüksek olması (%30), İnternet erişiminin olmaması (%20), zamanlarının olmaması (%20) ve ailelerinin izin vermemesidir (%30). Gelişmemiş düzeye sahip olan çocukların İnternet kullanmama nedenleri ise şunlardır: cihazların fiyatının yüksek olması (%33,3), İnternet erişiminin olmaması (%16,7), zamanlarının olmaması (%8,3), güvenli bulmamaları (%8,3) ve ailelerinin izin vermemesidir (%33,3) (bkz. Tablo 4). Tabloya göre, diğer iki gelişmişlik düzeyinde çocuklar cihaz fiyatlarının yüksek olması ve İnternet erişiminin bulunmaması seçeneklerini İnternet kullanmama nedeni olarak işaretlerken; gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan çocuklar bu iki seçeneği hiç işaretlememiştir. "Zamanım yok" ve ailem izin vermiyor" cevapları ise her üç düzeyde de ortak olarak işaretlenmiştir. Çocukların İnternet kullanmama nedenleri ile sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen, çocukların İnternet kullanmama nedenleri ile gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

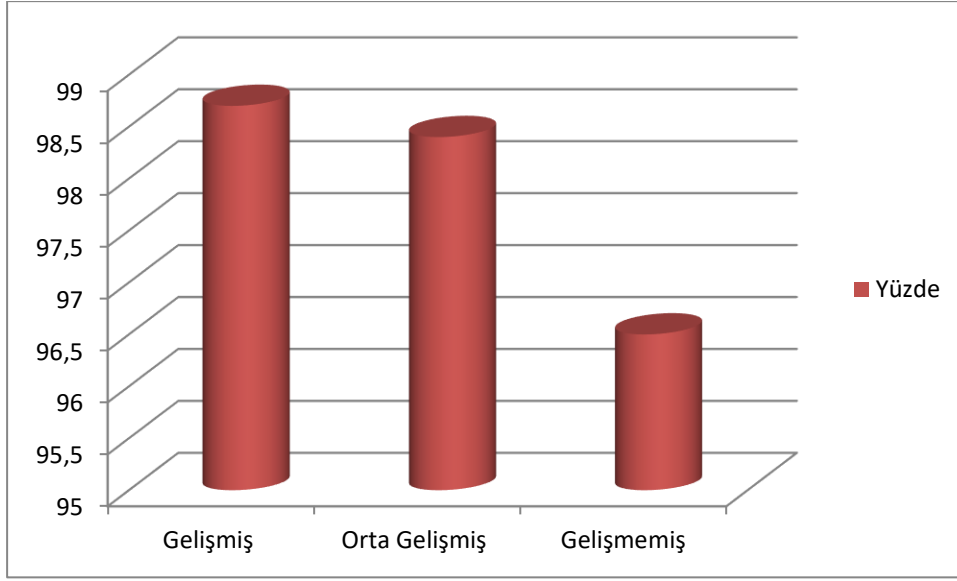
Tablo 4. İnternet Kullanmama Nedeni ile Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyi Arasındaki İlişki

Sosyoekonomik düzey	İnternet'i kullanmama sebebiniz nedir?						TOPLAM	
	Cihazların fiyatı yüksek	İnternet erişimi yok	Zaman yok	Güvenli değil	Ailenin izni yok	Gerek duymama		
Gelişmiş	f	0	0	1	0	3	2	6
	Yüzde	0,0%	0,0%	16,7%	0,0%	50,0%	33,3%	100,0%
Orta Gelişmiş	f	3	2	2	0	3	0	10
	Yüzde	30,0%	20,0%	20,0%	0,0%	30,0%	0,0%	100,0%
Gelişmemiş	f	4	2	1	1	4	0	12
	Yüzde	33,3%	16,7%	8,3%	8,3%	33,3%	0,0%	100,0%
TOPLAM	f	7	4	4	1	10	2	28
	Yüzde	25,0%	14,3%	14,3%	3,6%	35,7%	7,1%	100,0%

4.6.Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyi ile Belirli Veriler Arasındaki İlişki Durumları Doğrultusunda Bulguların Analizi

Çalışmanın bu bölümünde, bölgenin sosyoekonomik düzeyi ile şu veriler arasında bulunan ilişki analiz edilmektedir: çocukların yaşadıkları ve okullarının bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyleri ile İnternet kullanabilme durumları, evden İnternet'e erişebilme durumları, Facebook kullanma durumları, Instagram kullanma durumları, LINE kullanma durumları, uygun içerik/fotoğraf paylaşma durumları, İnternet ortamında kişisel bilgilerini paylaşmama durumları, ilginç kişilerle tanışma durumları, kişisel bilgilerini paylaştıkları ortamlar ve merak ettikleri şeyleri öğrendikleri ortamlar arasındaki ilişki.

Çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyleri ile İnternet kullanım durumları arasındaki ilişki Şekil 6'da görülebilir. Gelişmiş sosyoekonomik düzeyde yer alan okulda eğitim gören çocukların %98,7'si, orta gelişmiş düzeyde yer alan okulda eğitim gören çocukların %98,4'ü ve gelişmemiş düzeyde yer alan okulda eğitim gören çocukların %96,5'i İnternet kullanabildiklerini belirtmiştir. Buna göre, çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi arttıkça çocukların İnternet kullanma yüzdeleri de artmaktadır. Dolayısıyla, sosyoekonomik düzey ile çocukların İnternet kullanma oranları arasında aynı doğrultuda bir bağlantı bulunduğu söylenebilir.

Şekil 6. Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Çocukların İnternet Kullanma Yüzdeleri

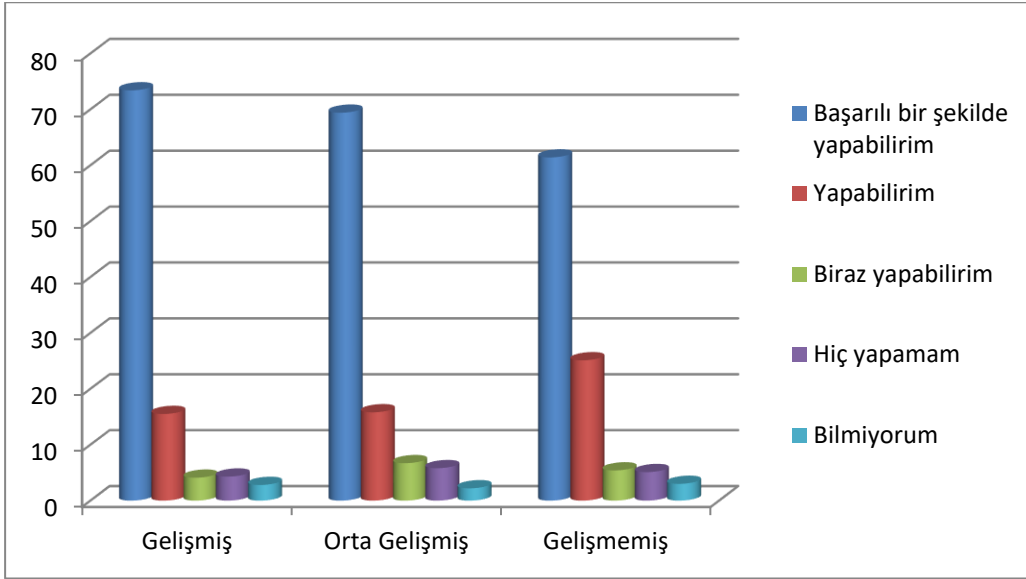
İnternet'e çoğu zaman evden erişebilen çocukların yüzdesi ile yaşadıkları ve eğitim aldıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi arasında önemli bir bağlantının olması, ortaya çıkan diğer bir sonuçtur. Yani, bölgenin sosyoekonomik düzeyi arttıkça çocukların çoğu zaman evden İnternet'e erişim oranları da artmaktadır.

Gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların %3,9'u, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların %6,4'ü, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların %7,8'i çoğu zaman Facebook uygulamasını kullanmaktadır. Gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim gören çocuklardan hiçbir zaman Facebook kullanmayanların yüzdesi 72,5, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunup, Facebook kullanmayan çocukların yüzdesi ise 65,6'dır. Bu doğrultuda, çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi geliştikçe çocukların Facebook kullanım durumları da azalmaktadır.

Instagram uygulamasını çoğu zaman kullanan, gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların oranı %64,4, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların oranı %63,4, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların oranı ise, %58,7'dir. Hiçbir zaman Instagram kullanmayan çocukların oranları ise, gelişmiş sosyoekonomik düzeyde %15, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde %17,9, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde %29'dur. Buna göre, çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyleri geliştikçe, Instagram kullanma durumları da artmakta, hiçbir zaman kullanmama durumları ise azalmaktadır.

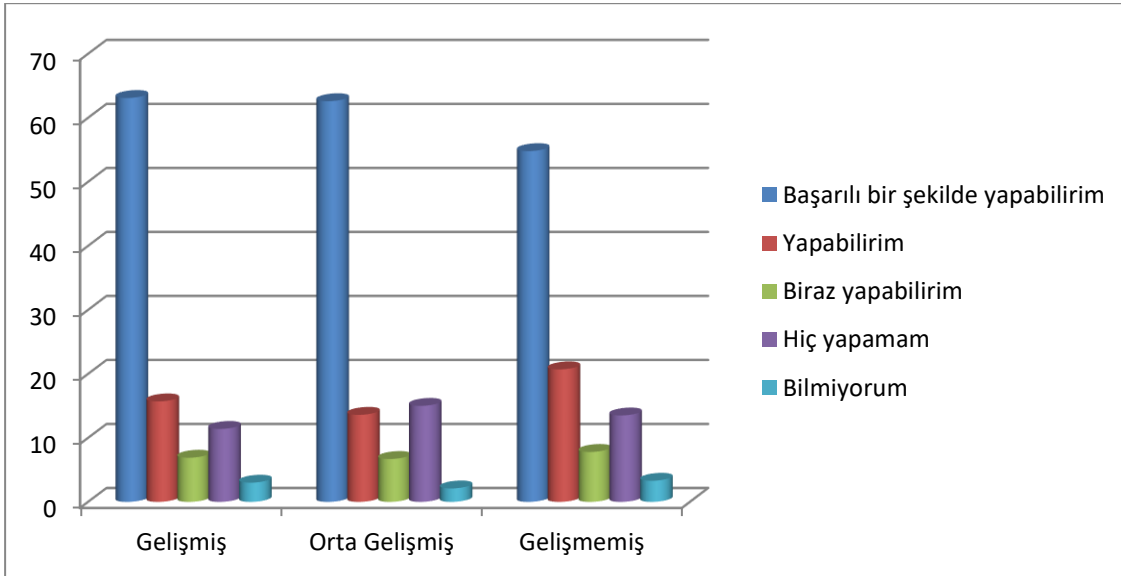
Gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocuklardan çoğu zaman LINE kullananların yüzdesi 1,9, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocuklardan çoğu zaman LINE kullananların yüzdesi 2,1, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocuklardan çoğu zaman LINE kullananların yüzdesi ise, 3,3'tür. Hiçbir zaman LINE kullanmayan gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören çocukların yüzdesi 94,6, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim gören ve LINE kullanmayan çocukların yüzdesi ise 90,7'dir. Belirtilen yüzdeler doğrultusunda,

çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyleri arttıkça LINE kullanım oranları azalmakta, LINE' ı hiçbir zaman kullanmama durumları ise artmaktadır.

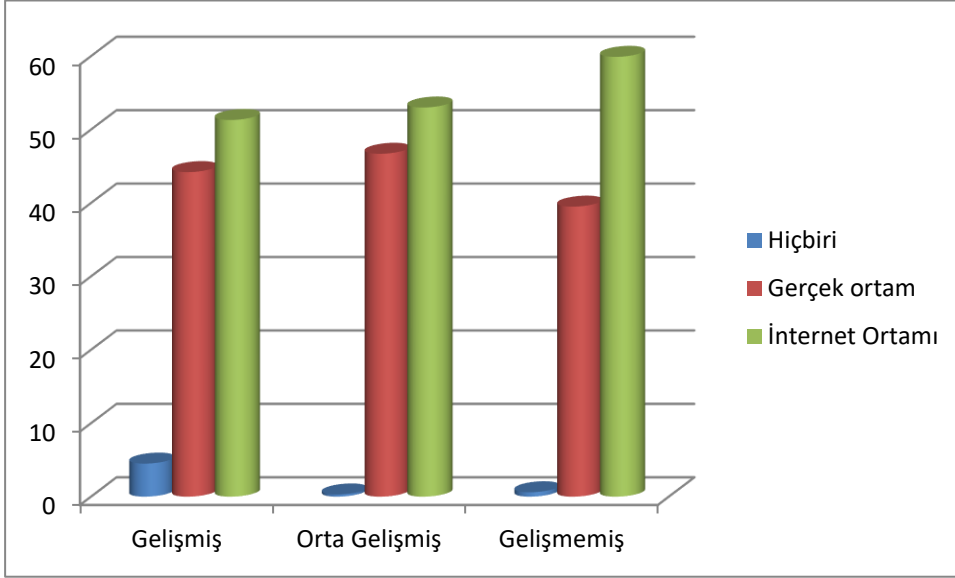
Şekil 7. Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Uygun İçerik Paylaşabilenlerin Yüzdeleri

Şekil 7'ye göre, gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim alan çocukların %73,4'ü, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim alan çocukların %69,4'ü, gelişmemiş düzeyde bulunan okullarda eğitim alan çocukların %61,4'ü başarılı bir şekilde uygun içerik ve fotoğraf paylaşabilmektedir. Bu bağlamda, sosyoekonomik düzey ile çocukların uygun nitelikte içerik ve fotoğraf paylaşabilme durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

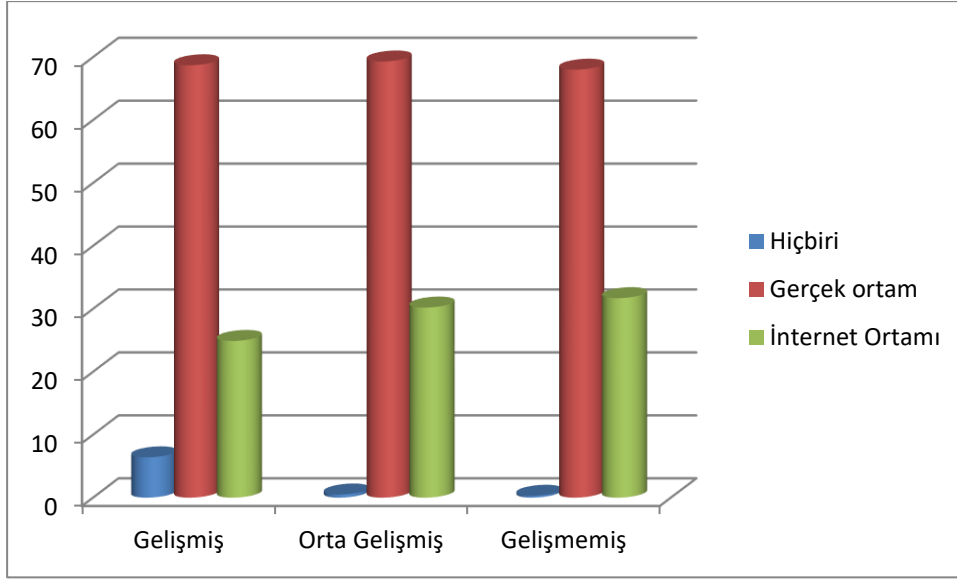
Şekil 8. Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyine Göre İnternet'te Kişisel Bilgilerini Paylaşmama Yüzdeleri

Şekil 8'e göre, gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim alan çocukların %63,1'i, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim alan çocukların %62,6'sı, gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim alan çocukların ise %54,8'i İnternet ortamında kişisel bilgilerini paylaşmamayı başarılı bir şekilde yapabilmektedir. Buna göre, çocukların yaşadıkları ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyleri yükseldikçe İnternet ortamında kişisel bilgileri paylaşmama durumları da artmaktadır.

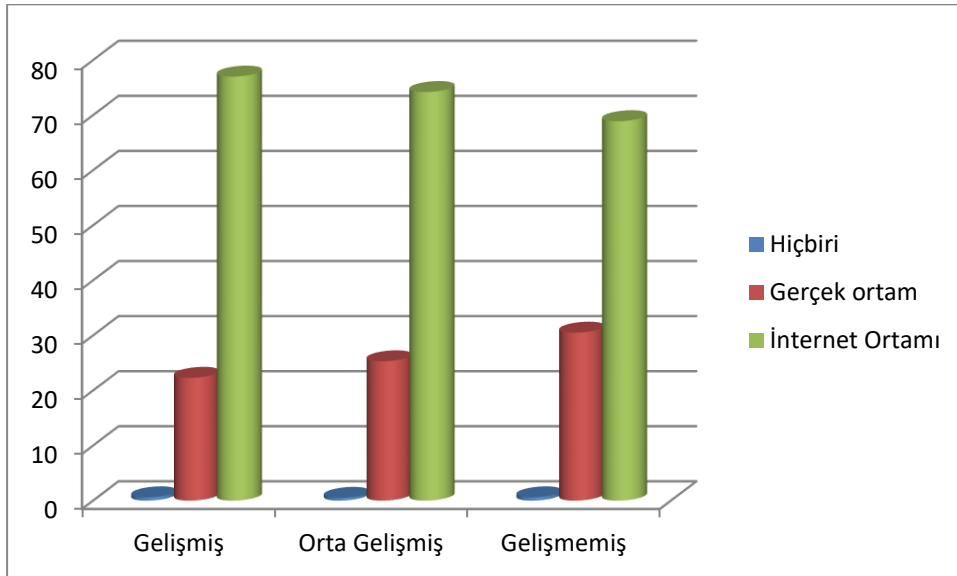
Şekil 9. Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyine Göre İlginç Kişilerle Tanışma Yüzdeleri

Şekil 9'a göre, İnternet'te ilginç kişilerle tanışmayı tercih eden çocuklardan gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim görenlerin oranı %51,3, orta gelişmiş düzeyde bulunan okulda eğitim görenlerin oranı %53, gelişmemiş düzeyde bulunan okulda eğitim görenlerin oranı ise %59,9'dur. Buna göre, okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi düştükçe çocukların İnternet ortamında ilginç kişilerle tanışma istekleri de artmaktadır. Bununla birlikte, ilginç kişilerle tanışılan ortamın sosyoekonomik düzey ile ilişkili bir durumu var iken; gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumu ile herhangi bir ilişkisinin bulunmadığı görülmektedir.

Şekil 10. Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Kişisel Bilgilerin Paylaşıldığı Ortamların Yüzdeleri

Kişisel bilgileri (adı, soyadı ve adresi gibi) İnternet ortamında paylaşan çocuklardan gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okulda eğitim görenlerin oranı %24,9, orta gelişmiş düzeyde bulunan okulda eğitim görenlerin oranı %30,2 ve gelişmemiş düzeyde bulunan okulda eğitim görenlerin oranı ise, %31,7'dir. Şekil 10'da yer alan bilgiler doğrultusunda, çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin gelişmişlik düzeyi arttıkça, kişisel bilgilerini İnternet ortamında paylaşma oranları da azalmaktadır. Dolayısıyla, bölgenin sosyoekonomik düzeyi ile kişisel bilgilerin İnternet ortamında paylaşılmama hassasiyeti arasında bir ilişki bulunmaktadır. Ancak yapılan analizler neticesinde, çocukların kişisel bilgilerini paylaştıkları ortam ile gelir düzeyleri ve ebeveyn eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunmadığı görülmüştür.

Şekil 11. Bölgenin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Merak Edilenleri Öğrenilen Ortamların Yüzdeleri

Şekil 11'e göre, çocuklardan gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim görenlerin %77'si, orta gelişmiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim görenlerin %74,2'si ve gelişmemiş sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda eğitim görenlerin %68,9'u bilmedikleri bir konu hakkında merak ettiklerini İnternet ortamından öğrenmeyi tercih etmektedir. Bu doğrultuda, çocukların yaşadığı ve eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi geliştikçe, merak ettikleri konuları İnternet'ten öğrenme yüzdeleri de artmaktadır. Bunun yanı sıra, çocukların ailelerinin gelir düzeyi ya da ebeveyn eğitim düzeyi ile merak ettiklerini öğrendikleri ortamların arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı ortaya çıkan diğer bir sonuçtur.

4.7.Cinsiyet Farklılığı, Gelir Düzeyi ve Ebeveyn Eğitim Durumları ile Belirli Veriler Arasındaki İlişki Durumlarına Göre Bulguların Analizi

Araştırmanın bu bölümünde, cinsiyet farklılığı, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumları ile belirli veriler arasında bulunan ilişki analiz edilmektedir. Bu doğrultuda, kız çocuklarının oranı (%98,5'i) çok az bir farkla erkek çocuklarının oranından (%97,6'sı) fazla olmakla birlikte genel olarak, tüm çocukların İnternet kullanabilme yüzdeleri oldukça yüksektir. Çocukların cinsiyet farklılığı ile İnternet'i kullanma sıklıkları incelendiğinde, erkeklerin İnternet'i daha sık kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kız çocuklarının %52,7'si, erkek çocuklarının ise %69,2'si dosya indirme/yükleme becerisini başarılı bir şekilde yerine getirebilmektedir. Buna göre, erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla dosya indirme/yükleme konusunda biraz daha başarılı olduğu söylenebilir. Çocukların cinsiyet farklılığı ile kişilerle rahat iletişim kurduğu ortamların durumları arasındaki ilişki incelendiğinde, kızların %77,2'sinin gerçek ortamda, %22,8'inin ise İnternet ortamında kişilerle rahat iletişim kurduğu; erkeklerin %72,8'inin gerçek ortamda, %27,2'sinin ise İnternet ortamında daha rahat iletişim kurduğu gözlemlenmiştir. Sayıların birbirine yakın olması ile birlikte, gerçek ortamda iletişim kurmayı daha çok kızların tercih ettiği sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanı sıra, gelir düzeyi, bölgenin sosyoekonomik düzeyi ve ebeveyn eğitim düzeyi gibi değişkenlerin çocukların iletişim kurduğu ortamı etkileyen faktörler olmadığı ortaya çıkan diğer bir sonuçtur. Çocukların cinsiyet farklılığı ile ilginç kişilerle tanıştığı ortamlar arasındaki ilişki analiz edildiğinde, kızların %49,2'sinin gerçek ortamda, %49,6'sının İnternet ortamında, erkeklerin ise %38,8'inin gerçek ortamda, %58,9'unun İnternet ortamında ilginç kişilerle tanışmayı tercih ettikleri görülmüştür. Buna göre, erkek çocukları daha çok İnternet ortamında ilginç buldukları kişilerle tanışıp, iletişim kurmaktan hoşlanmaktadır.

Çocukların ailelerinin gelir düzeyi ile İnternet kullanım durumları arasında bulunan ilişki incelendiğinde, İnternet kullanabilen çocuklardan her ay evlerine 0-500 TL girenlerin oranı %91,4, 501-1500 TL girenlerin oranı %97,3, 1501-2300 TL girenlerin oranı %98, 2301-3500 TL girenlerin oranı %98,2, 3501-4500 TL girenlerin oranı %97,4, 4501-8000 TL girenlerin oranı %99,6, 8000 TL üstü girenlerin oranı ise %99,2'dir. Bu noktada genel olarak, çocukların evlerine giren gelir düzeyi arttıkça İnternet kullanım durumlarının da arttığı söylenebilir. Çocukların ailelerinin gelir düzeyi ile İnternet bağlantısı sorunu yaşama durumları arasındaki ilişki analiz edildiğinde, çoğu zaman bağlantı sorunu yaşayan çocuklardan her ay evlerine 0-500 TL girenlerin oranının %9,4, 501-1500 TL girenlerin oranının %9,2, 1501-2300 TL girenlerin oranının %10,4, 2301-3500 TL girenlerin oranının %7,4, 3501-4500 TL girenlerin oranının %8,1, 4501-8000 TL girenlerin oranının %2,3, 8000 TL üstü girenlerin oranının %4,7 olduğu görülmektedir. Buna göre, araştırmaya dahil edilen çocuklar büyük bir bağlantı sorunuyla karşılaşmazken, çocukların evlerine giren gelir düzeyi arttıkça genel olarak bağlantı sorunlarının da azaldığı sonucuna ulaşılabilir. Çocukların ailelerinin gelir düzeyi ile İnternet'ten alışveriş yapma durumları arasındaki ilişki incelendiğinde, İnternet'ten alışveriş yapan

çocuklardan her ay evlerine 0-500 TL girenlerin oranının %9,4, 501-1500 TL girenlerin oranının %19,3, 1501-2300 TL girenlerin oranının %24,5, 2301-3500 TL girenlerin oranının %36, 3501-4500 TL girenlerin oranının %36,1, 4501-8000 TL girenlerin oranının %40,2, 8000 TL üstü girenlerin oranının %49,6 olduğu görülmektedir. Bu yüzdeler doğrultusunda, gelir düzeyi arttıkça İnternet'ten alışveriş yapan çocukların yüzdesinin de aynı doğrultuda arttığı sonucuna ulaşılabilir. Çocukların ailelerinin gelir düzeyi ile İnternet'i kullanma süreleri arasındaki ilişki analiz edildiğinde, gelir düzeyi arttıkça, çocukların İnternet'i 2 yıldan uzun süredir kullanma yüzdelerinde bir artış olduğu görülmektedir ancak 1 ile 2 yıl arası, 6 ay ile 1 yıl arası ve 6 aydan az İnternet kullananların yüzdelerinde ise bir azalma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çocukların ailelerinin gelir düzeyi arttıkça genel olarak sanal ortamda uygun adlar kullanabilme durumlarının da arttığı gözlemlenmiştir. Aynı şekilde, çocukların hane gelir düzeyi ile yaşlarına uygun web sitelerini ziyaret edebilme ve çeşitli arama motorlarını kullanarak merak ettikleri bir konu hakkında bilgi edinebilmeleri durumları arasında genel anlamda uyumlu bir artış olduğu ortaya çıkmıştır.

Anne eğitim durumu ile çocukların İnternet kullanım sıklıkları arasındaki ilişki analiz edildiğinde, aralarında önemli bir bağlantının bulunmadığı görülmektedir. Yani, annesi okuma yazma bilmeyen bir çocukla annesi doktora mezunu olan bir çocuğun aynı sıklıkta İnternet kullandığı ortaya çıkmıştır. Çocukların babalarının eğitim durumları ile İnternet kullanım sıklıkları arasındaki ilişkide belirli bir genelleme yapmak mümkün olmamakla birlikte, anne eğitim durumunda olduğu gibi, baba eğitim düzeyi ile çocukların İnternet kullanım sıklıkları arasında da bir ilişki bulunmamaktadır.

İnterneti kullanma amaçları çerçevesinde yapılan analizler doğrultusunda ise, ebeveynlerinin ön lisans, lise, lisans ve yüksek lisans mezunu olan çocukların, diğer çocuklara oranla İnternet'i ödev yapma amacıyla daha çok kullandığı görülmektedir. Ancak, ebeveynlerinin doktora mezunu olmasının çocukların İnternet'i ödev yapma amacıyla kullanması üzerinde büyük bir etkisinin bulunmadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bir yandan kullanıcılara aktiflik, üretkenlik ve etkileşimsellik gibi olanakları kazandırırken; diğer yandan belirli sorunları, sınırlılıkları ve sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Tüm bireylerin yeni medyanın sunduğu olanaklardan eşit derecede faydalanamadığı noktada, bireyler arasında yeni medyaya erişme ve onu kullanma becerileri konusunda gündeme gelen eşitsizlik sorunu sayısal uçurumun oluşmasına neden olmaktadır. Eşit şartlarda yetişemeyen ve eşit olanaklara sahip olamayan çocukların sayısal uçurum sorunuyla karşılaştıkları görüşünden yola çıkan bu çalışmada, farklı sosyoekonomik düzeylere sahip olan bölgelerde yetişen, farklı hane geliri olan ve farklı ebeveyn eğitim durumları olan çocukların İnternet'e erişim olanakları ve İnternet kullanım beceri düzeyleri incelenmiştir.

Çalışmaya dahil edilen çocukların yaşadıkları bölgenin sosyoekonomik düzeyi ve hane gelir düzeyi arttıkça İnternet kullanım oranlarının da arttığı ortaya çıkmaktadır. Araştırmada, okulların bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi arttıkça çocukların evden İnternet'e erişimlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ailelerinin eğitim düzeyleri ile çocukların İnternet'i kullanma amaçları arasında önemli bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Çocukların eğitim gördükleri okulların bulunduğu bölgelerin sosyoekonomik düzeyleri, İnternet kullanım beceri düzeyleri ile doğru orantıda artmaktadır. Yine araştırma sonuçlarından olan, erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla, dosya indirme/yükleme konusunda biraz daha

başarılı olma durumunun sebebi, Livingstone'un da ifade ettiği gibi, erkek çocuklarının yeni bilgisayar oyunlarını oynamaya yönelik ilgilerinin daha çok olmasıyla ilişkili olabilir. Bununla birlikte, çocukların büyük çoğunluğunun, İnternet kullanımıyla ilgili, “bir bilgiye ulaşırken, farklı arama motorlarını kullanabilme” becerisini de başarılı bir şekilde gerçekleştirebildiği görülmektedir. Çocukların bu beceriye sahip olabilmesi, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşabilmeleri açısından oldukça önemlidir ancak çocukların tamamının bu beceriye sahip olabilmesi çok daha önemli bir konudur.

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklardan yararlanan ve dijital bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan çocuklar ile bu olanaklara sahip olmayan çocuklar arasındaki sayısal uçurum çok önemli bir sorundur ve çözüm beklemektedir. İnternet erişimi ve dijital bilgi ve becerilerin edinilmesinde, İnternet'in kullanımında, başta yaşanan ve eğitim alınan okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi olmak üzere, hane geliri, anne-baba eğitimi ve cinsiyet gibi değişkenlerin önemi büyüktür. Çalışmada bu değişkenlerin, çocukların İnternet erişimlerini, kullanım oranlarını ve İnternet kullanım beceri düzeylerini büyük ölçüde etkilediği ortaya çıkmıştır. Li ve Ranieri (2013), özellikle, düşük sosyoekonomik ve kültürel düzeylere sahip ortamlarda yaşayan çocuklar bakımından okulda sunulan eğitimin, öğretmenlerin sağladıkları fırsat ve desteklerin önemini vurgulamaktadırlar. Uyar ve Asrak Hasdemir de (2020), çocukların iletişim teknolojilerini kullanma bilgi ve becerilerini edinme konusunda medya okuryazarlığı eğitiminin önemine değinmektedirler. Medya okuryazarlığı sayesinde çocuklar, medyada yer alan içeriklere karşı daha bilinçlenerek, medyayı daha verimli bir şekilde kullanabilecektir. Fakat medya eğitimi dersini veren öğretmenin bu alanda uzman, yol gösterici ve yönlendirici olması gerekmektedir. Dolayısıyla, öğretmenlerin gerekli bilgi ve becerileri çocuklara kazandırabilmesi, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı konumda olan çocukların avantajlı konumda olan çocuklara yetişebilmesi ve onlarla eşit konuma gelebilmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu çerçevede, dijital eşitsizliğin bir ifadesi olan sayısal uçurumun azaltılmasında da (ortadan kaldırılmasını şüphesiz tek başına sağlayamazsa da), çocuğa dijital bilgi ve becerileri edinme ve geliştirme konusunda fırsat eşitliği sağlamak bakımından, gerekli donanım da sağlanarak eğitim kurumlarında medya okuryazarlığı dersinin nitelikli biçimde verilmesi önemli ve etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Arıca, T. (2015). *Siber Alemin Avatar Çocukları: İnternet ve Gençlik İlişkisinin Bugünü ve Geleceği*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aslan, P. (2011), *Halkla İlişkilerde Yeni Eğilimler: Sosyal Medya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Castells, M. (2013a). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Üçüncü Cilt: Binyılın Sonu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, M. (2013b). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cullen, R.(2001). “Addressing the digital divide”, *Online Information Review*, 25:5, 311-320.
- Çakır, M. (2014). “Yeni Medyaya İlişkin Eleştirel Yaklaşımları ve Tespitleri İle Christian Fuchs”, içinde Mukadder Çakır (ed.), *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 81-130.
- Çiçek, B. (2011), “Çocukluk Dönemi Şişmanlığında Sağlıklı Beslenme ve Yaşam Biçimi Önerileri”, *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 15(3), 139-142.
- Dişçigil, G. (2007), “Günümüzün Çocukluk ve Adolesan Çağı Epidemisi: Obezite”, *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 11(2), 92-96.
- Friemel, N. T. (2016). “The Digital Divide has Grown old: Determinants of a Digital Divide among Seniors”, *New Media & Society*, 18(2), 313-331.
- Hollingworth, S., Mansaray, A., Allen, K., Rose, A. (2011). “Parents’ perspectives on technology and children’s learning in the home: social class and the role of the habitus”, *Journal of Computer Assisted Learning*, 27, 347–360.
- Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., Robison, A. J. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*, London: The MIT Press Cambridge.
- Kiesler, S., Zdaniuk, B., Lundmark, V., Kraut, R. (2000). “Troubles with the Internet: The Dynamics of Help at Home”, *Human-Computer Interaction*, 15, 323–351.
- Koman, E. (2011). “Çocuklarla Birlikte Başka Bir Medya”, içinde Şirin, Mustafa Ruhi (yay. haz.), *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı: Anne Baba, Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 305-314.
- Li, Y., Ranieri, M. (2013). “Educational and social correlates of the digital divide for rural and urban children: A study on primary school students in a provincial city of China”, *Computers & Education* 60, 197–209.
- Livingstone, S. (2002). *Young people and new media: childhood and the changing media environment*, Sage, London, UK.
- Livingstone, S., Bulger, M. (2014). “A Global Research Agenda for Children’s Rights in the Digital Age”, *Journal of Children and Media*, 8(4), 317-335.

- Livingstone, S., Tambini, D., Belakova, N., Goodman, E. (2018). Protection of children online, does current regulation deliver? Media Policy Brief 21. London: Media Policy Project, London School of Economics and Political Science
- Mayfield, A. (2008). What is Social Media. Web: <http://www.icrossing.com/sites/default/files/what-is-social-media-uk.pdf> adresinden 09.04.2014'te alınmıştır.
- OECD (2001). Understanding The Digital Divide, web: <https://www.oecd.org/sti/1888451.pdf> (erişim: 01.02.2021).
- OECD (2019). OECD Urges More Action on Bridging Digital Divides, Boosting Skills and Enhancing Access to Data at Going Digital Summit, web: <https://www.oecd.org/newsroom/oecd-urges-more-action-on-bridging-digital-divides-boosting-skills-and-enhancing-access-to-data-at-going-digital-summit.htm> (erişim: 05.02.2021).
- Prensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants Part 1", On the Horizon, 9(5), 1-6.
- Reilly, E. (2009). "What is Learning in a Participatory Culture?" Threshold. Co-editor of Spring 2009 issue.
- Selwyn, N. (2004). "Reconsidering Political and Popular Understandings of the Digital Divide", New Media & Society, 6(3), 341-362.
- Udeze, S. E. ve Oko, T. (2013). "The New Media and Digital Divide: knowledge Gap Exacerbated", Review of Public Administration and Management, 2 (3).
- UNESCO (2013). Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines [Abstract]. Web: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/media-and-information-literacy-policy-and-strategy-guidelines/> (erişim: 10.12.2016).
- UNICEF (2017). The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World, web: https://www.unicef.org/media/48581/file/SOWC_2017_ENG.pdf (erişim: 20.02.2021).
- Uyar, M. ve Asrak Hasdemir, T. (2020). "Medya Okuryazarlığının Değerlendirilmesi: Konular, Sorunlar ve Olasılıklar", ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 76-89.
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Warschauer, M. (2000). "Technology and School Reform: A View From Both Sides of The Track". Education Policy Analysis Archives, 8(4).
- Wei, L. ve Hindman, D. (2011). "Does the Digital Divide Matter More? Comparing the Effects of New Media and Old Media Use on the Education-Based Knowledge Gap", Mass Communication and Society, 14:216-235.